

**Міністерство освіти і науки України**  
**Львівський національний університет природокористування**  
**Факультет управління, економіки та права**

**Кафедра менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

освітнього ступеня «Магістр»

на тему: «**Формування ресурсного потенціалу АПК Львівської області**».

Виконав: студент групи Мо-61

Спеціальності: 073 Менеджмент

(шифр і назва)

Слівінський Ярослав Володиморович

(Прізвище та ініціали)

Дубляни 2024

УДК 631.11:332.2

Кваліфікаційної робота: 80 с. текстової частини, 11 рисунків, 14 таблиць, 41 літературних джерел.

Формування ресурсного потенціалу АПК Львівської області. Слівінський Я.В. – Кваліфікаційна робота магістра. Кафедра менеджменту ім. проф. Є. В. Храпливого. Дубляни, Львівський НАУ, 2024.

Текстова частина включає вступ, три основні розділи, висновки і пропозиції, список використаної літератури.

В першому розділі розглядаються теоретико-методичні засади дослідження економічного потенціалу підприємств.

В другому розділі подається оцінка сучасного стану, динаміки та закономірностей розвитку галузей АПК Львівської області, проведено оцінку та прогнозування розвитку аграрного потенціалу Львівщини.

У третьому розділі роботи на основі результатів проведеного аналізу визначено пріоритетні напрями розвитку ресурсного потенціалу АПК та зміцнення продовольчої безпеки держави.

На основі опрацьованого теоретичного та практичного матеріалів зроблено відповідні висновки та надано пропозиції.

## **Анотація**

У кваліфікаційній роботі представлено результати вирішення важливого наукового завдання, що полягає у виробленні теоретико-методичних засад оцінки та оптимізації використання ресурсного потенціалу підприємств агропромислового комплексу Львівської області. У результаті дослідження було розглянуто низку наукових термінів в теорії потенціалів, проведено комплексну оцінку стану сільського господарства Львівської області, запропоновано та обґрунтовано методичний підхід щодо оцінки та оптимізації використання ресурсного потенціалу підприємств агропромислового комплексу в умовах мінливого підприємницького середовища.

Ключові слова: потенціал, ресурси, ресурсний потенціал, агропромисловий комплекс, аналіз, чистий прибуток, оптимізація.

## **Summary**

The qualification work presents the results of solving an important scientific task, which involves developing theoretical and methodological principles for assessing and optimizing the use of the resource potential of agricultural enterprises in the Lviv region. As a result of the research, a deepened understanding of various scientific terms in the theory of potentials was achieved, a comprehensive assessment of the state of agriculture in the Lviv region was conducted, and a methodical approach to the assessment and optimization of the use of the resource potential of agricultural enterprises in the conditions of a changing entrepreneurial environment was proposed and substantiated.

Keywords: potential, resources, resource potential, agro-industrial complex, analysis, net profit, optimization.

## ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ	10
1.1. Теоретичні засади економічного потенціалу підприємств	10
1.2. Ресурсний потенціал як складова економічного потенціалу підприємства, його сутність і структура	22
1.3. Методи дослідження	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	39
2.1. Характеристика агропромислового комплексу Львівської області	39
2.2. Аналіз використання ресурсного потенціалу АПК Львівської Області	46
2.3. Оцінка та прогнозування розвитку аграрного потенціалу Львівщини	55
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	60
3.1. Пріоритетні напрями розвитку ресурсного потенціалу АПК	60
3.2. Узгодження параметрів розвитку АПК та зміцнення продовольчої безпеки держави	66
3.3. Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку АПК	72
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	79
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	83

## Вступ

Забезпечення фінансової стабільності та підвищення ефективності підприємства залежать від вибраної стратегії формування його ресурсів та вміння їх раціонально використовувати. Некеровані або неефективно використані ресурси можуть призвести до зниження прибутку та конкурентоздатності підприємств. Інтерес до вивчення ресурсного потенціалу підприємств визначається необхідністю оцінки їх можливостей для сталого розвитку та оптимального використання наявних ресурсів. Це робить дослідження управління ресурсами підприємства та вдосконалення цього процесу для сталого розвитку надзвичайно актуальними.

Глобалізація економіки розширює можливості українських аграрних підприємств, банків, страхових та інших структур у світовому бізнесі. Це призводить до часткового розширення ринкових можливостей, але одночасно ставить завдання з активізації наукових досліджень у сфері стратегічного управління ресурсним потенціалом економічних систем. Сучасні дослідження підприємств акцентують увагу на розгляді їх як систем, що включають всі компоненти, зв'язки та взаємозв'язки, включаючи їхні відносини з зовнішнім середовищем.

Досить відомі та вагомі праці іноземних науковців, таких як К. Аладефред, Ф. Герцбергер, В. Вебер, В. Врум, Д. МакКлелланд, А. Маршал, Е. Лоулер, Н. Петті, А. Сміт, Ф. Тейлор, А. Файоль, вже внесли значний вклад у дослідження ресурсного потенціалу підприємств. Також, українські вчені-економісти, які мають вагомий науковий внесок, такі як Г. М. Александров, В. М. Абрамов, С. І. Бандура, В. М. Семенов, Л. В. Шаруга, О. Є. Кузьмін, М. Р. Тимошук, О. С. Федонін, Е. В. Лапін, О. А. Божко, Н. Г. Міценко, С. Е. Сердак, М. В. Чорна та інші у дослідження формування та управління ресурсним потенціалом підприємств. Проте аналіз наявних наукових робіт показує потребу в більш глибокому дослідженні управління ресурсним потенціалом підприємства з

метою створення умов для сталого довгострокового розвитку, підвищення його конкурентоспроможності та ефективності у цілому.

Метою кваліфікаційної роботи є вирішення теоретичних і методологічних аспектів формування ресурсного потенціалу підприємств АПК Львівської області та розробка конкретних напрямів удосконалення цього процесу.

Для досягнення цієї мети важливо вирішити такі завдання:

- Визначити та проаналізувати макроекономічні та організаційні передумови для активізації формування ресурсного потенціалу.
- Визначити унікальність та значення теоретичних основ стратегічного управління та тенденції розвитку ресурсного потенціалу в агробізнесі.
- Обґрунтувати методи управління ресурсним потенціалом АПК.
- Проаналізувати ресурсний потенціал підприємств АПК Львівської області.
- Надати оцінку заходам стратегічного управління використання ресурсів АПК Львівської області.
- Провести оцінку ефективності використання ресурсного потенціалу в сфері агробізнесу.
- Сформувати концепцію та визначити принципи створення системи цілей та стратегій для розвитку ресурсного потенціалу агробізнесу.
- Здійснити прогнозування ефективності використання ресурсів у сфері агробізнесу.

Об'єктом дослідження є процеси формування ресурсного потенціалу АПК Львівської області. Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних і практичних аспектів формування ресурсного потенціалу АПК Львівської області.

Дослідження базується на наукових і специфічних методах, а також фундаментальних принципах класичної політичної економії, економічної теорії, менеджменту, і методологічних підходах, що орієнтуються на класичні та сучасні перспективи впливу стратегічного управління на ресурсний потенціал підприємств агробізнесу.

Для вирішення поставлених завдань у дослідженні використовувалися наукові методи узагальнення та визначення причинно-наслідкових зв'язків, що допомогли уточнити сутність формування ресурсного потенціалу. Монографічний підхід дозволив детально описати наукові основи формування ресурсного потенціалу АПК. Використання стратегічного аналізу допомогло оцінити розвиток ресурсного потенціалу. Також були використані індукція та дедукція для осмислення проблеми. Багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз був використаний для оцінки впливу факторів на результативність, аналіз і синтез - для деталізації об'єкта дослідження, а графічне моделювання - для візуалізації економічних показників.

Для проведення дослідження використано різноманітні джерела, такі як законодавчі документи України, офіційна статистика від Міністерства аграрної політики та продовольства, Державного комітету статистики, а також дані з Головного управління статистики Львівської області. Крім того, використано статистичні звіти сільськогосподарських підприємств, наукові розробки та практичний досвід фахівців, а також аналізи та спостереження автора.

Оригінальність наукових результатів кваліфікаційної роботи проявляється у наданні практичних рекомендацій щодо формування ресурсного потенціалу АПК.

## РОЗДІЛ 1.

### ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

#### 1.1. Теоретичні засади економічного потенціалу підприємств

Слово «потенціал» у своїй первісній етимології має латинське коріння. Слово «*potentia*» перекладається як «сила, потужність, міць» або, в окремих випадках, як «потенційні можливості», що можуть з'явитися в певних умовах. У різних галузях науки та практики термін «потенціал» використовується з різними значеннями.

З наукової точки зору концепція потенціалу означає характеристику силового поля та показник енергетичної можливості часток для виконання роботи з переміщенням від однієї точки простору в іншу (наприклад, «потенційна енергія»). Це концептуалізується у поняттях, таких як енергетичний потенціал, магнітний потенціал, а також потенціал векторного поля.

У словнику Української Енциклопедії «потенціал» визначається як можливість, наявні ресурси, запаси та інструменти, які можуть бути використані. Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови, потенціал - це сукупність всіх наявних ресурсів, можливостей, продуктивних сил, які можна використовувати у певній сфері або ділянці, а також запас чогось або приховані можливості для певної діяльності, що можуть проявитися при певних умовах [9, С. 1087]. Ці визначення підтверджують, що поняття «потенціал» має багато вимірів і може бути застосоване в різних галузях наукової та практичної діяльності.

З поданих тлумачень очевидно, що поняття «потенціал» має багатогранний характер і може бути використане у різних сферах наукової та практичної діяльності людини. Проаналізувавши визначення потенціалу в енциклопедіях, можна виділити його основні складові: сукупність ресурсів, можливостей і здатностей до певної діяльності. Проте варто зазначити, що співставлення цих



термінів – «ресурси», «можливості» і «здатності» - для визначення поняття «потенціал» не завжди має виправдання, оскільки кожен з цих термінів несе в собі відмінне значення.

Необхідно ретельніше розглянути ці терміни для чіткого їх розуміння. Наприклад, у Економічній енциклопедії ресурси визначаються як основні складові виробничого потенціалу, доступні системі та використані для досягнення економічного розвитку. За визначенням С. Мочерного, ресурс - це запаси чи джерела чого-небудь, засіб, який використовується при потребі [9, С.206].

Таким чином, ресурси - це певні матеріальні чи нематеріальні засоби, які можна використати для різних видів діяльності. Ресурси можуть бути економічними або вільними. Економічні ресурси обмежені за кількістю та потребують витрат, тоді як вільні ресурси є необмеженими та безоплатними. Розділення ресурсів на економічні та вільні може бути умовним, оскільки один ресурс може виступати як обидва типи в залежності від обставин, наприклад, вода в періоди засухи та дощів.

Економічні ресурси, задіяні у виробництві товарів та послуг, визначають як фактори виробництва. Основні характеристики економічних ресурсів - обмеженість, взаємодоповнюваність та взаємозамінність, нерівномірність розміщення у просторі та їхня вартісна стабільність, яка визначається порівняльним аналізом майбутнього користування ресурсом з вартістю ресурсу в теперішньому часі.

Л.М. Христенко розрізняє ресурси за двома основними характеристиками: перша полягає у визначенні певної форми (матеріальної, нематеріальної або грошової), а друга - у тому, що джерело кожного ресурсу підприємства є необхідною умовою його наявності. Тобто, існування ресурсу завжди пов'язане з його джерелом. Розглядати ресурс підприємства окремо від його джерела не має сенсу, так само як і розглядати джерело окремо від ресурсів [39, С. 116-117].

В економічній науці використання поняття «ресурси» у множині є більш звиклим, оскільки термін «ресурс» в однині використовується як технічна характеристика будь-якого об'єкта.

Трактування потенціалу як сукупності ресурсів отримало значний розголос в економіці і привело до формування ресурсної концепції економічного потенціалу.

Також потрібно уточнити розуміння категорії «можливість». У Великому тлумачному словнику української мови «можливість» визначається як можливість здійснення, допустимість чого-небудь за певних умов або як наявність сприятливих обставин для чого-небудь [6, С.692].

За словами З.Є. Шершньової, поняття «можливість» визначається як сукупність факторів, які в основному позитивно впливають на діяльність організації, а також як варіанти, що стоять перед підприємством для досягнення своїх стратегічних цілей [40, С. 145].

І.П. Отенко докладно проаналізувала категорію «можливість». Вона пояснює її сутність через філософські поняття, такі як «можливе», «дійсне», «необхідне», «випадкове» і «закономірне» [21, С. 6]. Категорія «можливість» відображає факт існування явища, яке почалося, але ще не набуло повної форми; воно має певний причинний зв'язок, але ще не здійснилося. У цьому контексті, можливість в часі передує дійсності і є початковим пунктом розвитку. Поняття «дійсність» охоплює не лише всі етапи і види, але й результати втілення можливості.

Отже, можливість можна визначити як потенційний розвиток існуючої дійсності. Під час перетворення можливості в дійсність виникають нові можливості. Відповідно до А.Г. Спіркіна, І.П. Отенко стверджує, що для перетворення можливості на дійсність необхідні фактори - це вплив певного закону та наявність відповідних умов [21].

Закони - це необхідні, сталі та об'єктивні взаємозв'язки між явищами, що визначають можливості об'єкту дослідження. Будь-яке функціонування об'єкта залежить від впливу законів, які можна розподілити на три групи:

- Фундаментальні закони охоплюють всі аспекти людського життя та відображаються у діях конкретних осіб. Ці закони визначають потенціал і процеси функціонування та розвитку підприємства через здібності та можливості персоналу керувати ними.
- Загальні закони, що стосуються різних наукових сфер.
- Специфічні закони, які важливі лише в певних наукових галузях, наприклад, економічні закони.

Н.Г. Калюжна розглядає фактори впливу та закономірності як суттєві зв'язки між явищами, які існують об'єктивно, повторюються та визначають реалізацію можливостей об'єкта, переважно маючи описовий характер [13, С.117].

Аналіз сутності поняття «потенціал» підкреслює різноманітність підходів до його розуміння, його складну структуру та багатогранний характер, який визначається метою дослідження. Цікавість наукових шкіл до вивчення проблем потенціалу в різні періоди історії відрізнялась як за інтенсивністю, так і за напрямком наукових пошуків.

База для періодизації етапів розвитку в трактуванні економічного потенціалу виникає з наукових висновків групи авторів під керівництвом Маслака О.І. [7, с. 38], які виділяють наступні періоди:

- 1920-1970 рр.;
- 1970-1990 рр.;
- 1990- наш час.

Перший етап еволюції розуміння потенціалу характеризується тим, що ця економічна категорія розглядалась на рівні окремих галузей та національної економіки. В. Воблій (1924 р.) та В.Вейц (1927 р.) були серед перших, хто розглядав поняття потенціалу виробничих сил. В.І. Васлюк розумів під ним

потенційні можливості країни у виробництві матеріальних благ для задоволення потреб населення [7, с. 6]. С.Г. Струмилін (1954 р.) визначав економічний потенціал як загальну виробничу силу праці усіх працездатних членів суспільства, тоді як В.С. Немчінов розрізняв потенціал розширеного виробництва, розуміючи його як ресурсні можливості національної економіки для здійснення економічного зростання.

Отже, на даному етапі основна ідея розуміння потенціалу полягає у розгляді його як чинника виробничої потужності, орієнтованої на ефективність господарської діяльності на рівні макроекономіки, залишаючи осторонь увагу до мікроекономічних аспектів. Цей підхід узгоджує економічний потенціал з виробничим, що ускладнює процес його формування та оцінки.

На наступному етапі дослідження потенціалу виникає ресурсний підхід, в якому його трактують як певну суму ресурсів і засобів, доступних для виробничої діяльності підприємства. Домінування ресурсної концепції в цей період пояснюється широкими формами господарювання, що залучали широкомасштабне використання природних ресурсів країни та розвиток її промисловості через будівництво нових об'єктів.

Третій етап характеризується різноманітністю підходів до розуміння та структурування економічного потенціалу підприємства. Поняття потенціалу часто тлумачиться як сукупність можливостей економічної системи, але залишається невирішеною проблема чіткого визначення його складових. На цьому етапі вивченням економічного потенціалу активно займаються Є.В. Лапін, О.С. Федонін, О.І. Олексюк, Н.С. Краснокутська, І.П. Отенко та інші дослідники.

Аналіз наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених вказує на існування кількох теоретичних підходів до розуміння сутності економічного потенціалу: ресурсного, результативного, підходу можливостей та здатностей.

Ресурсний підхід до концепції економічного потенціалу став популярним у економічній літературі, ґрунтуючись на ідеї, що ресурси є об'єктивною базою потенціалу підприємства. В рамках цього підходу виділяють дві інтерпретації

потенціалу: потенціал розглядається як сукупність наявних ресурсів підприємства або іншої господарської системи, а оцінка зводиться до аналізу активів, що знаходяться на балансі підприємства, без врахування їх взаємодії у процесі господарської діяльності.

О.І. Анчишкін (1973 р.) визначає потенціал народного господарства як виробничі ресурси, їх обсяг, структуру, технічний рівень та якісні характеристики.

Л.І. Абалкін вважає, що поняття «потенціал» і «ресурси» не є протилежними, а потенціал представляє собою «узагальнену характеристику ресурсів», пов'язану з місцем і часом.

Таким чином, потенціал тут відноситься до ресурсів, і ресурси замінюються факторами виробництва. Це означає, що потенціал може включати всі ресурси, що не задіяні у виробництві, а це розмиває межу між потенційними факторами виробництва та об'єктами, які мають вищу суспільну цінність, ніж їх використання у виробництві. Це може стосуватися національного багатства, культурної спадщини, заповідних фондів та інших ресурсів, які, якщо задіяти їх у виробництві, можуть призвести до негативних соціальних наслідків для суспільства.

Другий погляд ресурсного підходу визначає економічний потенціал як здатність ресурсів економічної системи генерувати продукцію, прискорювати науково-технічний прогрес та вирішувати завдання соціально-економічного розвитку.

Ця концепція підкреслює здатність підприємства як економічної системи до виконання своєї виробничої функції, тому її також можна вважати вагомою. Потенціал виражається через такі характеристики матеріального виробництва: стан, обсяги, динаміка промислового виробництва, інфраструктура, наявність резервів, природні ресурси та гнучкість кадрових потоків, а також можливості сфери позавиробничого розвитку - культурний рівень розвитку населення.

Наприклад, В.М. Архангельський (1983 р.) розглядає потенціал як ресурси, запаси та джерела, що доступні та можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети чи вирішення завдання.

Сучасні прихильники цієї позиції не обмежуються лише наявними ресурсами, а також враховують можливість залучення зовнішніх ресурсів.

У 80-х роках минулого століття терміни «економічний потенціал», «економічна потужність», «потенціал народного господарства» вважалися синонімами. Але деякі дослідники, наприклад, Б.М. Мочалов, розрізняють показники економічної потужності та економічного потенціалу. Економічний потенціал характеризується обсягами наявних ресурсів і можливим максимальним обсягом продуктів та послуг, які можна виробити в перспективі при оптимальному використанні цих ресурсів. У той час як економічна потужність відображає фактично досягнутий рівень розвитку продуктивних сил на певну дату. Цей підхід підтримують інші вчені, такі як А.А. Задоя, які розглядають відмінність між термінами «народне господарство» та «економічний потенціал» [10; 11; 19].

Одним з головних недоліків ресурсного підходу є порушення послідовності у встановленні причинно-наслідкових зв'язків між явищами. Це пояснюється тим, що не ресурси визначають цільовість економічної системи, а саме мета функціонування визначає необхідну систему ресурсів для досягнення цієї мети. Ще одним недоліком ресурсного підходу є його націлення на внутрішнє (ресурсне) забезпечення суб'єкта господарювання, не враховуючи його взаємодію з зовнішнім середовищем, що може сприяти або заважати його реалізації. Тому, на наш погляд, ресурсна концепція є недостатньою і потребує подальшого вдосконалення.

Результативна концепція розглядає економічний потенціал як відображення результатів економічних та виробничих відносин між суб'єктами господарської діяльності. У цьому випадку об'єктом оцінки є кінцевий результат цілеспрямованої економічної системи. Наприклад, Л.І.Самоукін вважає, що

економічний потенціал повинен розглядатися у контексті виробничих відносин між працівниками та управлінським апаратом. Такий підхід підкреслює єдність структури та функцій як визначальний фактор ефективності діяльності об'єкта.

У роботах різних авторів надають різноманітні визначення потенціалу. Наприклад, економічна енциклопедія за ред. С.В. Мочерного описує потенціал як наявність ресурсів у суб'єкта господарювання, їхню оптимальну структуру та вміння раціонально використовувати для досягнення мети. О. Арефєва та О. Коренков [2] визначають потенціал як усі можливості та ресурси, які можуть бути використані для вирішення завдань або досягнення певної мети. А. Б.Є. Бачевський розглядає потенціал підприємства як його властивість забезпечувати очікувані результати в існуючій системі обмежень, враховуючи можливості його розвитку [4].

Слід відзначити, що визначення потенціалу багатьох з цитованих авторів є результатом поєднання ресурсного та результативного підходів. Однак огляд літературних джерел показує, що результативний підхід найбільше відповідає сучасним економічним викликам. Це дозволяє охопити багатоаспектність сучасних підприємств, таких як ринковий, конкурентоспроможний, стратегічний і підприємницький потенціали (рис. 1.1).

Однак у результативному підході залишається невирішеною проблема ієрархії економічного потенціалу: чи слід вважати потенціалом вже досягнутий рівень розвитку економічної системи, чи той, який вона може досягнути у майбутньому. Тому виділяють досягнутий та перспективний потенціали.

Досягнутий (або реальний) потенціал - це фактичні результати діяльності господарської системи на даному рівні розвитку продуктивних сил і використання її можливостей. Реальний потенціал може виявитися у наявності основних фондів, обсягах валової продукції, прибутку та інших показниках.

## ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

---



Рис. 1.1. Складові економічного потенціалу підприємства.

Перспективний (можливий) потенціал - це результат діяльності, коли економічна система досягає максимального рівня розвитку за умов оптимального використання ресурсів. Це визначення потенціалу нагадує другу ресурсну позицію – «потенціал як потужність економічної системи».

Якщо перспективний потенціал є бажаною ціллю функціонування економічної системи, то вона змінюється від одного динамічного стану до іншого. І кожен з цих станів буде досягнутим потенціалом у конкретному просторі і часі. Його досягнення відображає реалізацію потенціалу за цим підходом, але можуть відбутися відхилення фактичних показників від бажаних.



Виділення внутрішніх та зовнішніх причин цих відхилень запропонували В.П. Мікловда та Н.Ю. Кубіній [18].

Внутрішні причини включають у себе кілька аспектів:

1. Методичні - пов'язані з можливими помилками в оцінці поточного стану.
2. Кадрові - виявляються у неспроможності професіоналів виконати покладені завдання.
3. Інформаційні - виникають через некоректність даних для оцінки поточного стану.
4. Управлінські - проявляються у неефективному управлінні потенціалом та його компонентами.
5. Культурні - відображають невідповідність внутрішньої культури системи потенціалу.

Щодо зовнішніх факторів, які впливають на неузгодженість результатів економічної діяльності з очікуваннями, вони включають в себе вплив макроекономічного оточення, такий як політичні, ринкові та законодавчі чинники.

Перевагою цього підходу є його практичність, що дозволяє аналізувати та оцінювати систему економічного потенціалу згідно з конкретними цілями.

Також, на користь результативного підходу свідчить те, що потенціал розглядається враховуючи інтеграцію економічної системи у зовнішнє середовище. Такий підхід враховує змінюваність як зовнішнього середовища, так і потенціалу, що відкриває можливості, недоступні для ресурсного підходу, який обмежується мікросередовищем підприємства та його ресурсним забезпеченням.

Проте головним недоліком результативного підходу є нестабільність методичної бази, що проявляється у проблемах адекватної оцінки можливих результатів. Великий ступінь невизначеності (і, відповідно, непрогнозованість) середовища економічної системи ускладнює проведення адекватної оцінки, особливо при збільшенні періоду часу для оцінки.

Економічна система представляє собою складне об'єднання процесів та явищ, а її результативність залежить від реалізації потенціалу ресурсів у контексті взаємодії їх власників за конкретних умов зовнішнього середовища, які включають простір і час. Таким чином, поняття потенціалу не може існувати окремо від самої економічної системи. За цим розумінням, ресурси виступають як змістове наповнення потенціалу, а можливості та здатності – як умови його реалізації, як зовнішні, так і внутрішні.

Формування потенціалу підприємства включає виявлення, ідентифікацію та врахування ресурсів та можливостей цього підприємства. Згідно з поглядом О.І. Маслака, сильні сторони підприємства представляють його потенціал, а слабкі - потенціальні резерви. Головне завдання підприємства полягає в тому, щоб використовувати свої сильні сторони, одночасно усуваючи слабкі [17, С. 37-44].

Процес формування потенціалу розпочинається під час створення суб'єкта господарювання, коли засновники укладають засновницький договір, визначають мету, місію та цілі, формують статутний капітал та встановлюють організаційну структуру. Важливо враховувати профіль суб'єкта господарювання та його майбутню діяльність, оскільки складові економічного потенціалу можуть значно відрізнитися для підприємств різних галузей [3].

У процесі створення потенціалу підприємства проявляються його ключові властивості, такі як цілісність, динамічність, поліструктурність, взаємозв'язок та взаємодія елементів, складність, здатність до росту, унікальність та синергетичність.

Ці властивості економічних систем дають можливість встановити загальні принципи, які слід враховувати під час формування потенціалу підприємства:

- Потенціал підприємства – це складна система характеристик, які взаємодіють та доповнюють одна одну.
- Потенціал підприємства є не статичним, а динамічним угрупованням.

- Під час формування потенціалу підприємства діє закон синергії його елементів.
- Потенціал підприємства може трансформуватися з появою нових складових елементів.
- Елементи потенціалу підприємства повинні працювати як один цілісний комплекс.
- Усі елементи потенціалу пов'язані з функціонуванням та розвитком підприємства.
- Компоненти потенціалу підприємства мають відповідати характеристикам продукції та послуг, які виробляються на підприємстві.

Під час формування та використання потенціалу підприємства відбувається його структуризація, тобто встановлення зв'язків та функцій між його складовими частинами.

Структура потенціалу підприємства представляє собою мережу основних та стійких зв'язків між його елементами. Основні характеристики структури потенціалу підприємства включають стійкість, стабільність, гнучкість, пропорційність та збалансованість. Серед усталених підходів до структури потенціалу підприємства найпоширенішим є розподіл його складових на суб'єктивні й об'єктивні. Оскільки підприємство є соціально-економічною системою, його функціонування та розвиток безперечно відображаються в діях конкретних осіб, які є результатом реалізації управлінських здібностей та можливостей персоналу.

Суб'єктивна складова потенціалу визначається інтелектуальними, морально-етичними характеристиками персоналу, накопиченими знаннями, досвідом та традиціями, що мають суспільну форму прояву. До цієї складової відносяться: науково-технічний потенціал, управлінський потенціал, потенціал організаційної структури управління, маркетинговий потенціал.

Об'єктивна складова включає всі види ресурсів підприємства у матеріально-речовій формі, які залучені до процесів функціонування та розвитку

підприємства або можуть бути використані. До цієї складової відносять: інноваційний потенціал, виробничий потенціал, фінансовий потенціал, потенціал відтворення, а також організаційну структуру підприємства [38].

Управлінський рівень потенціалу підприємства представляє собою спеціальну функціональну зону діяльності, де відбувається формування місії, визначення цілей, постановка завдань та розробка стратегій. Його складовими елементами є ресурси управління та індивідуальні соціально-психологічні здібності керівного персоналу. Цей блок спрямований на забезпечення функціонування та розвиток підприємства через інтеграцію та координацію його різних видів та рівнів потенціалу. Саме тут виробляється стратегічний потенціал підприємства.

## **1.2. Ресурсний потенціал як складова економічного потенціалу підприємства, його сутність і структура**

За результатами аналізу вище можна зробити висновок, що найнижчий рівень у структурі економічного потенціалу підприємства відведений ресурсному потенціалу, що базується на економічних ресурсах. Перед тим як детально розглянути поняття «ресурсний потенціал», було висвітлено сутність ресурсів у попередній частині роботи.

Основні визначення ресурсного потенціалу, які запропонували вітчизняні та закордонні вчені, зібрані у таблиці 1.1. Проаналізувавши різні підходи до трактування ресурсного потенціалу, вважаємо, що це не просто сукупність ресурсів, а система взаємодіючих типів ресурсів. Основною динамічною силою цієї взаємодії є управлінські здібності персоналу підприємства. Враховуючи це, автор пропонує таке визначення ресурсного потенціалу: це система наявних у підприємства ресурсів та тих, які воно може активувати за необхідності та використовувати для проведення результативної діяльності.

Таблиця 1.1. - **Визначення поняття «ресурсний потенціал»**

Автор, рік	Визначення ресурсного потенціалу
Комаров М.А., 2002	Це комплекс ресурсів, що включає матеріальні ресурси, енергію, інформаційні засоби, а також людський потенціал, які застосовуються або можуть бути використані працівниками у процесі створення матеріальних товарів та послуг.
Стексова С.Ю., 2007	Загальна сума ресурсів, нагромаджених суб'єктом управління, що відображає його можливості у впровадженні цілеспрямованої діяльності, враховуючи вплив внутрішніх та зовнішніх чинників середовища.
А.А. Томпсон, А.Дж. Стрікланд, 2009	Потенціал підприємства складається з усіх наявних знань, навичок, інтелектуальних ресурсів, конкурентних переваг, стратегічних активів і ринкових досягнень, необхідних для успішної конкурентної боротьби. Ефективність у цьому протистоянні також залежить від кількості цих ресурсів та здатності підприємства активувати їх у потрібний момент.
Свіргун О.М., Соколовська В. В., 2010	Сукупність ресурсів, доступних підприємству, та здатність працівників і менеджерів ефективно використовувати ці ресурси для виробництва товарів (послуг) і досягнення максимального прибутку.
Берднікова Л.Ф., 2011	Оцінка наявних виробничих, фінансових та інноваційних ресурсів, які можуть бути активовані для ефективного функціонування в поточний період, а також існуючих резервів та можливостей по мобілізації цих ресурсів для забезпечення

	<b>Продовження таблиці 1.1</b>
	неперервної та економічно вигідної роботи в майбутньому.
Материнська О.А. Ярова А.О., 2012	Загальна сума матеріальних, нематеріальних, трудових та фінансових ресурсів, а також здатність працівників підприємства ефективно використовувати ці ресурси для досягнення місії, поточних та стратегічних цілей підприємства.

Отже, ресурсний потенціал - це не лише випадковий набір ресурсів, доступних підприємству, а стратегічно сформована система ресурсів, наявність яких пов'язана з досягненням певного результату. Це підкреслює нерозривний зв'язок між цілями підприємства та його ресурсами.

На підставі сказаного, необхідно визначити ключові риси ресурсного потенціалу підприємства:

- Ресурсний потенціал - це система взаємопов'язаних елементів.
- Ресурсний потенціал - динамічне утворення, яке не виникає виключно через механічне додавання елементів.
- Ресурсний потенціал підпорядковується закону синергії.
- Оптимальність структури ресурсного потенціалу - це умова одночасного функціонування його складових елементів.
- Відповідність складових ресурсного потенціалу цілям діяльності підприємства.

Ці риси ресурсного потенціалу виявляються в процесі його формування, коли визначаються характеристики накопичених ресурсів підприємства, їх структуризація та організація для ефективного використання. Створення ресурсного потенціалу розпочинається з моменту заснування самого господарського суб'єкта і може бути постійним у зв'язку з динамікою пріоритетів підприємства.

Цей процес можна умовно розділити на кілька послідовних етапів:

1. Етап ідентифікації, де визначається необхідний набір економічних ресурсів, їх структура та оцінка потенціалу на основі встановлених цілей та пріоритетів.
2. Етап стабілізації, який передбачає встановлення стійких зв'язків між ресурсами для отримання корисного ефекту.
3. Етап оптимізації, що означає пошук оптимального співвідношення структури ресурсного потенціалу для максимізації очікуваного корисного ефекту від його реалізації на підприємстві.

Складові ресурсного потенціалу відображено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2. – Складові елементи ресурсного потенціалу підприємства

Назва ресурсної групи	Носій ресурсу	Зміст ресурсу
Технічні ресурси	Силові машини, обладнання, транспортні засоби, устаткування, обчислювальна техніка, інвентар, інструмент, запасні частини	Технічний стан і техніко-економічні характеристики
Просторові ресурси	Будівлі, споруди, земельні ділянки, інженерні комунікації	Площа, ступінь зносу, абсолютне розміщення у просторі і відносно об'єктів комунікацій, характер об'єктів
Паливно-сировинні ресурси	Матеріали, сировина, енергоносії	Енергія та її типи
Інформаційні ресурси	Персонал Друковані джерела Електронні джерела Оперативна документація	Оперативна документація Інформація (технічна, економічна, технологічна та ін.), об'єкти інтелектуальної власності
Фінансові ресурси	Грошові кошти	Ліквідність, оборотність, достатність

		<b>Продовж. таблиці 1.2</b>
Кадрові ресурси	Постійні і непостійні працівники	Освітньо-кваліфікаційні характеристики, психофізіологічні якості, культура праці, дисципліна праці, здатність до творчої діяльності, комунікації, мотивація
Організаційні ресурси -	Установча, оперативна, регламентна, документація	Тип організаційної структури управління, організаційна культура, організаційні регламенти, комунікації, соціально-психологічний клімат в колективі
Ділові ресурси	Працівники підприємства, контрагенти, акціонери, органи держаної влади та самоврядування	Репутація, імідж

Таким чином, використання кожного типу ресурсів веде до формування компонентів ресурсного потенціалу. Пропонується виділяти наступні складові ресурсного потенціалу підприємства: фінансовий, матеріально-технічний, кадровий, інформаційний та організаційний.

Фінансовий потенціал становить особливо важливу складову ресурсного потенціалу підприємства. Згідно з теоретичним аналізом, це поняття може мати різноманітні тлумачення. Наприклад, за І.П. Отенком фінансовий потенціал - це можливості фінансових ресурсів, тобто грошових коштів, перетворюватися миттєво на будь-які інші види ресурсів з мінімальною затримкою [22, с. 32].

Лепьохіна О.В. розглядає фінансовий потенціал як сукупність фінансових ресурсів, які беруть участь у виробничо-господарській діяльності та можуть бути залучені для фінансування майбутніх операцій і стратегічних напрямів розвитку підприємства [15, с. 131].



За В.В. Прохоровою, фінансовий потенціал - це сукупність власних, позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства, які можуть використовуватися для поточних і перспективних витрат [24, с. 36].

Підсумовуючи, фінансовий потенціал підприємства охоплює всю сукупність фінансових ресурсів, якими управляє підприємство, а також тих, що можуть бути залучені для досягнення поставлених цілей. Отримання очікуваного результату відбувається завдяки можливості фінансових ресурсів перетворюватися у інші види ресурсів, таких як ліквідність. Це може призвести до затрат та можливих змін у джерелах фінансових ресурсів. У складі фінансового потенціалу виділяють наступні складові:

1. Власні кошти - фінансові ресурси, що належать підприємству та використовуються відповідно до встановлених цілей. Це включає статутний капітал, нерозподілений прибуток та амортизаційні відрахування.
2. Залучені кошти - фінансові ресурси, що контролюються підприємством тимчасово на безоплатній основі, наприклад, кредиторська заборгованість. Їх перебування у складі фінансового потенціалу обмежене у часі.
3. Позичені кошти - фінансові ресурси, отримані підприємством у тимчасове платне користування, такі як позики, лізинг, кредитні лінії. Після закінчення строку вони вивільнюються разом із часткою інших ресурсів.
4. Кошти цільового фінансування - фінансові ресурси, отримані підприємством безоплатно для певних цілей, як от субсидії, субвенції, страхові виплати.

Фінансовий потенціал є системою, що відображає економічну діяльність як окремих суб'єктів, так і держави в цілому. Він уособлює фінансові відносини, пов'язані з отриманням та використанням доходів, прибутків, витрат,

формуванням бюджетних фондів, оподаткуванням та грошовим обігом [14, с. 99-10].

Матеріально-технічний потенціал представляє собою всю наявність матеріальних засобів, що утримуються підприємством для досягнення своїх цілей та мети.

За висловом Н. Ситник, цей потенціал відображає можливості використання наявних ресурсів та активізацію резервів. У своїй дефініції матеріально-технічного потенціалу сфери обігу вона наголошує на спроможності ресурсів і резервів забезпечити основні функції торгівлі, додавши до цього відповідну організаційно-управлінську та інфраструктурну підтримку [28].

Згідно з цією концепцією, структура матеріально-технічного потенціалу складається з таких складових:

1. Технічний - охоплює технічні ресурси для виробництва, управління та загального призначення.
2. Матеріальний - включає матеріали, сировину, паливо, напівфабрикати й інші матеріальні об'єкти, які є запасами та є важливою матеріальною базою для майбутньої продукції.
3. Інфраструктурний - забезпечує обслуговування взаємодії попередніх компонентів та створює матеріальні умови для господарських процесів на підприємстві загалом, включаючи просторові ресурси.

Це відображає всебічну структуру матеріально-технічного потенціалу та його ключові компоненти.

Науковці часто визначають кадровий потенціал підприємства як усіх співробітників та аутсорсерів, чий профіль відповідає цілям та завданням компанії. Основною одиницею в цьому контексті є індивідуальний потенціал працівника, який складається з трьох рівнів за О.С. Федоніном - психофізіологічного, кваліфікаційного та соціального. Автор доповнює цю структуру мотиваційним компонентом, що є важливим стимулом для розвитку індивідуального потенціалу працівника [38].

У цій оновленій структурі індивідуального потенціалу враховано такі аспекти:

- Психофізіологічний потенціал - це здібності, таланти, стан здоров'я та характеристики нервової системи працівника.
- Кваліфікаційно-професійний потенціал - сукупність знань, вмінь та навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків.
- Соціальний потенціал - усвідомлення працівником свого місця у колективі та суспільстві, а також засвоєння соціальних норм та правил поведінки.
- Мотиваційний потенціал - це потреби, інтереси, запити та стимули, які підштовхують працівника до дії.

Крім того, кадровий потенціал підприємства включає організаційний компонент, мета якого полягає у максимально ефективному використанні індивідуальних потенціалів працівників.

Після аналізу різних підходів до розуміння інформаційного потенціалу, вважаємо визначення, запропоноване С.М. Ілляшенком, як найбільш точне. За цим визначенням, інформаційний потенціал підприємства - це сукупність інформаційних ресурсів і їхніх можливостей, які забезпечують умови для його тривалого розвитку через генерацію, накопичення та використання знань (фактів і правил) [12, С. 11-18].

Структура інформаційного потенціалу має такий вигляд:

- Технологічний компонент охоплює інформацію, що стосується проведення технологічних процесів, особливостей матеріально-технічної бази в документальній формі, баз даних і програмного забезпечення.
- Правовий компонент включає документи, які мають підтвердний або дозвільний характер, такі як патенти, ліцензії, свідоцтва, сертифікати.
- Діловий компонент відображає ділову репутацію підприємства, його імідж, лояльність контрагентів, участь у формальних та неформальних утвореннях, взаємодію з державними структурами, фірмове найменування, товарні марки та бренди.

- Кадровий компонент характеризує працівників підприємства як носіїв знань через їх освіту, навчання, перепідготовку та особистий розвиток.

Організаційний потенціал підприємства - це комплекс ресурсів та механізмів, що спрямовані на забезпечення співпраці та оптимальної взаємодії різних складових у процесі функціонування підприємства, базуючись на цільовому й системному підходах. Як складова потенціалу, він генерує синергетичний ефект використання різноманітних ресурсів у відповідності до поставлених цілей.

І.В. Сіменко та М.К. Романюк визначають такі компоненти організаційного потенціалу [29, С.209-217]:

Організаційна структура управління представляє собою організовану систему елементів управління (підрозділів, служб, посад) та ієрархічних зв'язків. За словами П. Друкера та Дж. Макярелло, організаційна структура повинна відповідати стратегії підприємства та служити інструментом для досягнення цілей.



Рис. 1.2. Структура ресурсного потенціалу підприємства.

Організаційні регламенти - це формальні або неформальні внутрішньо організаційні вимоги, які регулюють взаємодію між суб'єктами управління підприємством. Це включає колективні договори, правила внутрішнього розпорядку, посадові інструкції та інше.

Організаційна культура – це набір прийнятих та закріплених часом норм поведінки в компанії, що охоплює всі аспекти її діяльності. Цей компонент визначає філософію управління, цінності, стосунки між працівниками, психологічний клімат тощо.

Комунікативні зв'язки - це прояви взаємодії між різними структурними підрозділами підприємства, що виникають при обробці та передачі управлінських рішень, інформації та коригуванні організаційних процесів.

Отже, ресурсний потенціал – це складна система, яка включає в себе різноманітні ресурси доступні підприємству, а також ті, які воно може активувати за необхідності для успішного функціонування. Якість та обсяг компонентів цього потенціалу залежать від обраного напрямку економічної діяльності підприємства.

### **1.3. Методи дослідження**

Правильні управлінські рішення, що базуються на оцінці ресурсного потенціалу, є ключем до успішної конкурентоспроможності підприємства на ринку. Оцінка цього потенціалу охоплює визначення його кількісних і якісних аспектів та оцінку ефективності використання ресурсів. Цей процес виявляє економічний вигравш від використання наявних ресурсів. Оскільки ресурсний потенціал є рефлексією минулої діяльності підприємства, оцінка його параметрів базується на фактичних досягненнях. При оцінці ефективності використання ресурсного потенціалу важливо розрізняти "ефективність" від "результативності". Організація має бути не лише результативною, але й ефективною, щоб досягти успіху на довгостроковій основі. Наприклад,

результативність визначається тим, що робляться правильні речі, в той час як ефективність виявляється в тому, як ці дії правильно виконуються.

М. Зеленська визначає ефективність через різні часові рамки [10, С.80-82]:

- На короткостроковій основі - це оцінка продуктивності виробництва, організаційної результативності та рівня задоволення відповідних груп.
- На середньостроковій основі враховується показники розвитку, економічної гнучкості та адаптивності.
- На довгостроковій основі – це оцінка конкурентоспроможності компанії на ринку.

Отже, оцінка ефективності ресурсного потенціалу залежить від оцінки конкретних показників або їх взаємозв'язку, які відображають результативність економічної системи.

Якщо результати діяльності системи вищі, ніж витрати, то вона вважається ефективною. Ця ефективність може бути оцінена за різними критеріями:

1. Економічна ефективність - вимірюється у вартісній формі, порівнюючи результати та витрати.
2. Технічна ефективність - вимірюється у натуральних показниках, таких як кількість чи обсяг витрачених ресурсів.
3. Соціально-економічна ефективність - бере до уваги не лише економічні аспекти, але й соціальні наслідки дій.

Система оцінки ефективності повинна дати загальну картину використання всіх ресурсів підприємства та містити загальноекономічні показники. Вона повинна:

- відображати витрати всіх видів ресурсів підприємства;
- допомагати знайти можливості для підвищення ефективності діяльності;
- стимулювати використання наявних резервів підвищення продуктивності;
- забезпечувати інформацією всі рівні управління;
- мати критерії для інтеграції значень кожного показника.

Показники ефективності можуть описувати динаміку або статичний стан об'єкта оцінки. Динамічні показники відображають ресурсний потенціал у часі, порівнюючи їх зміни по мірі часу. Статичні показники порівнюють значення ресурсного потенціалу, що описують його стан в певний час [11].

Оцінка ефективності може бути кількісною або якісною. Кількісні показники визначаються через розрахунки, тоді як якісні отримують за допомогою експертних оцінок або опитувань. Часто це використовується у випадках, коли кількісні дані неможливо зібрати з якихось причин.

У плані визначення кількості та характеристик оцінюваних показників, сучасні науковці мають різні підходи. Ось декілька позицій:

1. Оцінка ресурсного потенціалу має базуватися на єдиному універсальному показнику або інтегральному показнику.
2. Ресурсний потенціал може оцінюватися загальними та спеціальними (частковими, окремими) показниками, які потім можуть об'єднатися до більш складних показників.
3. Ресурсний потенціал може бути оцінений за допомогою системи показників, які не обов'язково повинні бути зведені до одного загального показника. Слід відзначити, що прихильники останньої позиції переконані, що такий сконструйований показник може врахувати не всі аспекти ресурсного потенціалу.

З урахуванням вище зазначеного, вважаємо, що ключовим загальним показником оцінки використання ресурсного потенціалу має бути чистий прибуток підприємства, що є основною ціллю будь-якого підприємства. Цей показник є зрозумілим і може бути порівняний з аналогічними значеннями інших об'єктів або показниками галузі. Чистий прибуток вже вказує на доцільність діяльності підприємства.

Також важливе дослідження В.М. Нижника, який виділяє кілька підходів до розуміння прибутковості підприємства: як беззбитковість, як рентабельність (виміряна у відсотках), як здатність генерувати прибуток [20, С. 233-235].

Тому автор пропонує використовувати прибуток як основний показник системи оцінки використання ресурсного потенціалу підприємства.

Щоб деталізувати оцінку ресурсного потенціалу підприємства, запропоновано використовувати систему оціночних показників для окремих компонентів, аналіз яких дозволить зробити висновки щодо стану ресурсного потенціалу та його тенденцій. Зрозуміло, що не всі аспекти ресурсного потенціалу можна адекватно оцінити за допомогою кількісного аналізу. У таких випадках рекомендується використовувати методи експертного опитування, анкетування працівників.

У цілому, запропонований підхід до оцінки ресурсного потенціалу, очікувано, має кращі перспективи для практичного застосування.

Оцінка використання фінансового потенціалу підприємства спрямована на дослідження того, наскільки суб'єкт господарювання має фінансові ресурси та як ефективно він їх використовує для досягнення своїх цілей. Для цього можна використовувати показники, такі як ліквідність, фінансова стійкість, ділова активність, а також коефіцієнт собівартості реалізованої продукції як показник ефективності операційної діяльності підприємства (рис. 1.3).

Розглянемо показники, які дозволять оцінити використання окремих елементів ресурсного потенціалу. Оцінка ліквідності покаже, наскільки ефективно підприємство здатне вирішувати негайні фінансові вимоги постачальників ресурсів. Аналіз фінансової стійкості розкриє основні тенденції формування структури фінансових ресурсів. Вивчення показників ділової активності необхідне для оцінки інтенсивності обігу фінансових ресурсів підприємства.

Отримані значення цих показників порівнюються з оптимальними рекомендаціями. Результати аналізу використання фінансового потенціалу вказують на сильні та слабкі сторони управління фінансовими ресурсами підприємства. Оцінка використання матеріально-технічного потенціалу розкриває стан та рівень використання об'єктів, що складають основу



матеріальних ресурсів підприємства та участь у створенні його доданої вартості. Для цього пропонується використовувати різні групи кількісних показників: ефективність, стан та структура, використання технічного, матеріального та інфраструктурного потенціалу. Серед показників ефективності цього потенціалу слід звернути увагу на показники фондівдачі та ефективності перевезень. Перший оцінює використання основних фондів без поділу на групи, а другий - ефективність конкретної групи основних фондів - враховуючи технічні та економічні аспекти, що особливо актуально для підприємств АПК.



Рис. 1.3. Показники використання фінансового потенціалу підприємства.

Оцінка використання матеріально-технічного потенціалу підприємства цілеспрямована на ретельне вивчення стану та рівня використання обладнання, яке складає основну технічну базу підприємства та має вплив на створення доданої вартості. Для цієї мети запропоновано ряд груп кількісних показників оцінки матеріально-технічного потенціалу, які включають ефективність, стан та структуру, використання технічних та матеріальних ресурсів, а також інфраструктурного потенціалу.

Особлива увага в контексті ефективності матеріально-технічного потенціалу зосереджується на показниках фондівдачі.

Крім того, для оцінки матеріально-технічного потенціалу автором пропонується використовувати специфічні показники. У рамках дослідження інфраструктурного потенціалу особлива увага приділяється розташуванню нерухомих об'єктів через оцінку альтернативних витрат на їх утримання та середньої віддаленості від основних постачальників матеріальних ресурсів.

На підставі аналізу матеріально-технічного потенціалу підприємства формується висновок про ефективність його використання. Виявлені потенційні можливості, чи то очевидні, чи приховані, разом із нерівномірною експлуатацією цього потенціалу, служать базою для визначення сильних та слабких сторін у формуванні потенціалу агропідприємства.

Оцінка кадрового потенціалу полягає у вивченні стану, рівня забезпеченості та використання людських ресурсів у компанії. У сучасних умовах ця оцінка викликає дискусії. Основним питанням у цьому обговоренні є визначення людини як активу, тобто управлінням контрольованим ресурсом, що може бути виражено у вартісному вимірі. Одні науковці висловлюють сумніви щодо об'єктивності такого підходу, водночас інша група науковців вважає це оцінювання необхідним та виправданим. Обидва напрями наводять свої аргументи в підтримку своєї позиції.

На підставі аналізу матеріально-технічного потенціалу підприємства формується висновок про ефективність його використання. Виявлені потенційні

можливості, чи то очевидні, чи приховані, разом із нерівномірною експлуатацією цього потенціалу, служать базою для визначення сильних та слабких сторін у стратегії управління цією сферою підприємства.

Автор пропонує використання наступних категорій показників для оцінки використання кадрового потенціалу підприємства:

- показники ефективності;
- показники стану, структури та руху;
- показники оцінки використання окремих компонентів кадрового потенціалу, таких як психофізіологічний, освітньо-кваліфікаційний, соціальний, мотиваційний та організаційний.

Особлива увага приділяється оцінці показників ефективності використання кадрового потенціалу, що включають: продуктивність праці персоналу, витрати на заробітну плату у виробництві, коефіцієнт випередження та коефіцієнт творчої активності.

Оцінка використання інформаційного потенціалу, що є частиною ресурсного потенціалу підприємства, необхідна для визначення процесів інформатизації та інтелектуалізації, оцінки його ринкової та внутрішньої привабливості з урахуванням досягнення поставлених цілей. Оцінка використання інформаційного потенціалу має свою особливість у використанні обмежених кількісних показників. Це стосується переважно оцінки репутації підприємства (зовнішньої та внутрішньої) та його іміджу.

Ефективність використання інформаційного потенціалу пропонується оцінювати за допомогою показників, таких як прибутковість акцій, співвідношення ринкової та балансової вартості акцій, співвідношення прибутку підприємства із середньогалузевими значеннями, показник нормальності прибутку. З нашого боку, найбільш динамічним показником оцінки зовнішньої репутації підприємства вважається ринкова вартість його акцій. У сучасній ринковій економіці та розвиненому фондовому ринку публічність діяльності підприємств досить висока, що сприяє широкому сприйняттю учасників ринку

та громадськості. Таким чином, при стабільній прибутковості протягом певного періоду, діяльність підприємства стає цікавою для потенційних інвесторів. Як результат, вища вартість цінних паперів порівняно з їх номінальною вартістю вказує на позитивний відлік курсу, що можна трактувати як гудвіл - конкретний момент монетизованої репутації.

Оцінка використання організаційного потенціалу підприємства полягає у визначенні його організаційних ресурсів та їхнього оптимального використання. У моєму розумінні, організаційний потенціал включає організаційну структуру, культуру, регламенти та комунікацію підприємства. Оцінка цього потенціалу відрізняється від інших компонентів ресурсного потенціалу через використання якісних показників та результатів опитування. Кількісну оцінку рекомендується проводити переважно за непрямими показниками. Для оцінки організаційного потенціалу пропонується використовувати показники ефективності та використання його складових.

Як ключові показники ефективності організаційного потенціалу можна вважати показники ефективності організаційної структури та продуктивності праці.

## РОЗДІЛ 2.

### АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

#### 2.1. Характеристика агропромислового комплексу Львівської області

Агропромисловий комплекс Львівської області є сукупністю галузей, в яких сформувалися спеціалізовані сегменти рослинництва (такі як зерновий, бурякоцукровий, переробка фруктів та овочів) і тваринництва (виробництво м'яса, молока, птахівництва). Цей комплекс включає в себе як різноманітних виробників харчових продуктів, так і постачальників сировини для харчової і легкої промисловості. Крім того, він має розвинені галузі як виробничого, так і невиробничого обслуговування.



Рис. 2.1. Функціонально-галузева структура АПК.

Функціональним ядром аграрної сфери є сільське господарство. Сектор сільського господарства залишається важливою галуззю у економіці Львівської області, хоча його внесок у ВВП зменшується та наразі становить приблизно 9%,

що відповідає середньому показнику по всій Україні. Обсяг агропромислового виробництва області входить до середніх за розміром серед інших областей.

Сектор сільськогосподарської діяльності представляє собою значний сегмент економіки даної області. У 2021 році виробники сільськогосподарської продукції згенерували обсяг виробництва на суму 25,8 млрд гривень (у постійних цінах 2016 року), що на 1,8 млрд гривень більше, ніж у 2020 році, або на 7,5% (рис. 2.1). У вже у 2022 році обсяг виробництва склав 26,7 млрд гривень (у постійних цінах 2016 року). Населення, що проживає у сільських районах і складає 39% загальної чисельності населення області, забезпечує 45,2% виробництва сільськогосподарської продукції, тоді як сільськогосподарські підприємства забезпечують - 54,8% (рис. 2.2).

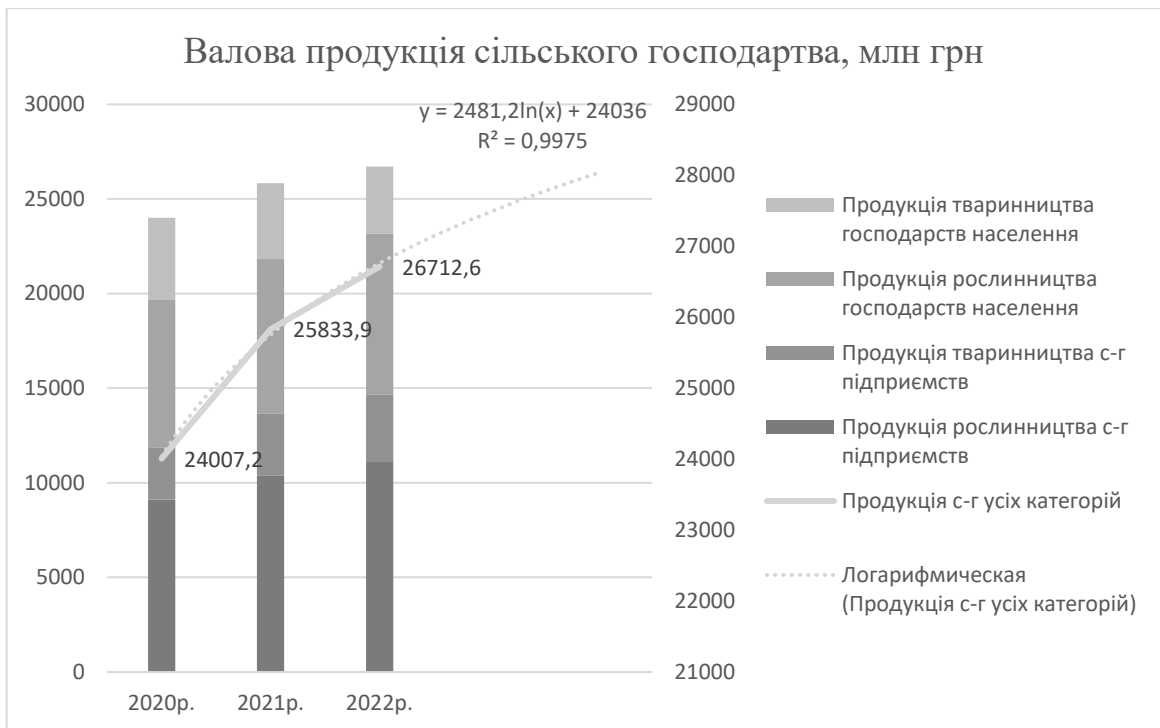


Рис. 2.2. Динаміка валової продукції сільського господарства Львівської області за категоріями господарств, млн грн

У сфері сільського господарства у 2022 р. функціонує 1342 підприємства, включаючи 787 фермерських господарств та 278,7 тисяч особистих селянських господарств, 18 великих аграрних підприємств

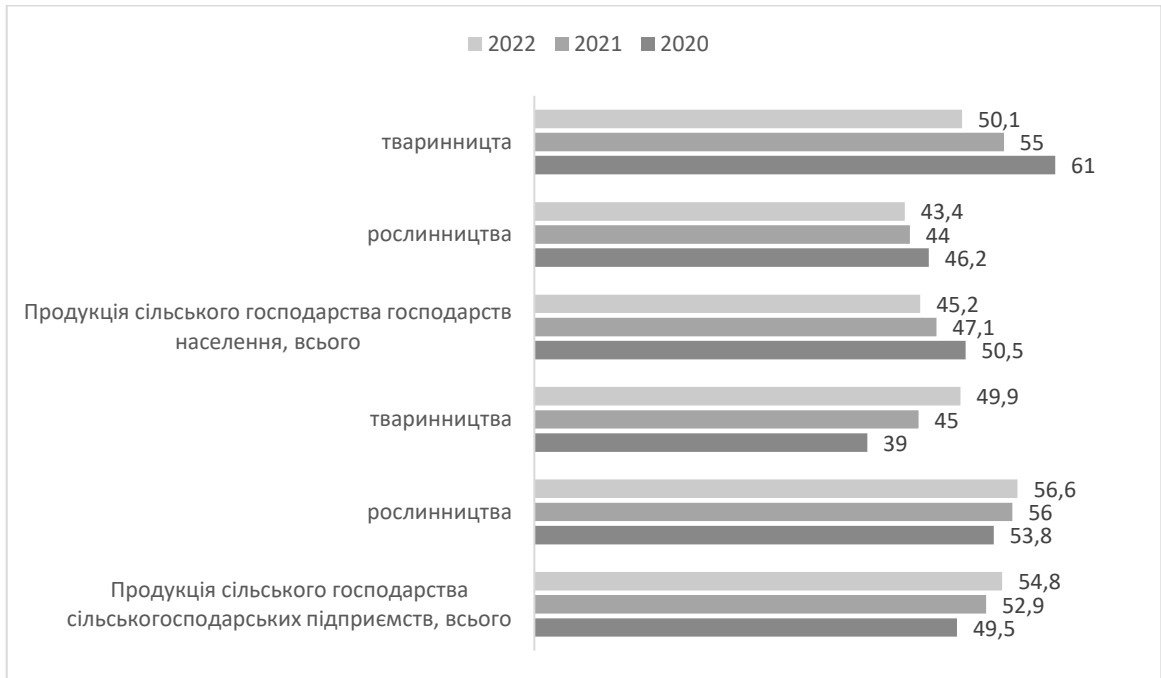


Рис. 2.3. Частка основних категорій господарств у виробництві сільськогосподарської продукції, %

У 2022 р. зафіксували кілька ключових показників, які відображають інтенсивний розвиток сільського господарства у Львівській області. Помітно, що на тлі щорічного зростання виробництва сільськогосподарської продукції, відбувається стійке розширення комерційного сектору в цій галузі. Це свідчить про розвиток сільських територій та збільшення податкових надходжень до місцевих та державних бюджетів. Кожен рік у досліджуваній області збільшується площа, призначена для довгострокових посадок, зокрема для ягідництва, що визначає найбільший обсяг створення робочих місць у сільських районах. Сфера тваринництва, яка залишається однією з пріоритетних для нашої області, також активно розвивається. У 2022 р. зареєстровано 27 нових сімейних ферм, переважна більшість з яких спеціалізується на молочному виробництві. Також у 2021 р. Львівщина очолила список регіонів за кількістю підприємств, що отримали дотації на утримання корів, та за кількістю об'єктів тваринництва, які отримали компенсацію на будівництво через державні програми.

Основу ресурсного потенціалу в сільському господарстві становлять сільськогосподарські угіддя, яких загалом нараховується 1240,0 тисяч гектарів,

включаючи рілля обсягом 771,0 тисяч гектарів. Загальна площа посівів у 2022 році склала 745,1 тисяч гектарів, це на 28,0 тисяч гектарів більше, ніж у 2021 році, або на 3,8%. Сільськогосподарські підприємства обробляють 424,2 тисячі гектарів землі, що більше на 21,2 тисяч гектарів у порівнянні з 2021 роком (рис. 2.4) [5].

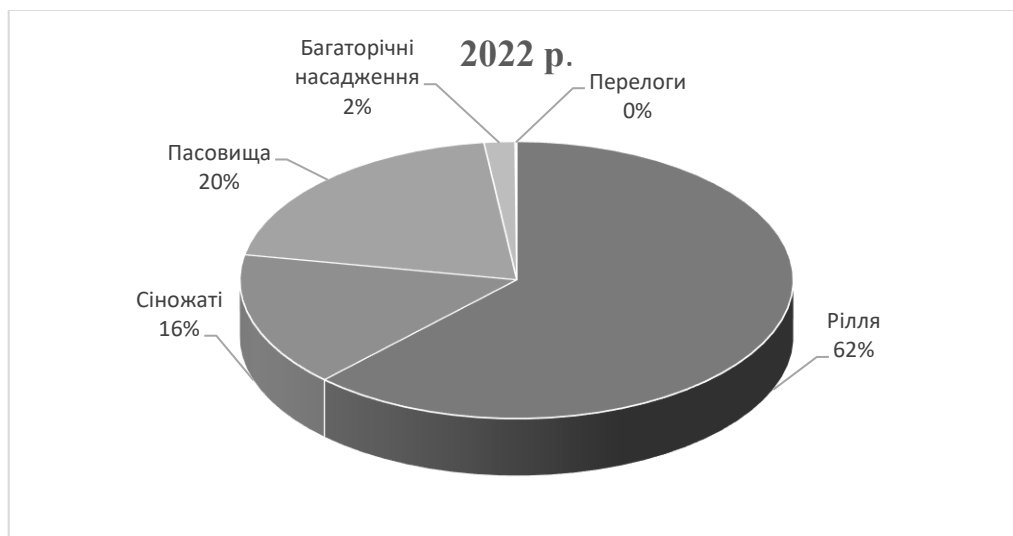


Рис. 2.4. Структура сільськогосподарських угідь Львівської області, %

Від скасування мораторію на продаж сільськогосподарських земель у Львівській області, станом на 22.12.22, було укладено 1412 угод купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення. З них лише 371 угода стосувалася купівлі-продажу земельних паїв, обсяг яких становив 474 гектари. Важливо зауважити, що Львівщина посідає друге місце за вартістю одного гектара паю, середня ціна якого складає 92,64 тисяч гривень. Впровадження ринку землі в цій області має свої особливості. Процес продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення відбувається через те, що Львівщина межує з іншими країнами. Місцеве населення добре поінформоване про земельний ринок та має досвід у цій сфері, оскільки знайоме зі схожими процесами у країнах Європейського Союзу.

Зернові та зернобобові культури відіграють ключову роль у загальній структурі сільськогосподарського виробництва, при цьому пшениця, кукурудза,



ячмінь і овес становлять основу цього сектора. У 2021 році загальна площа під цими культурами склала 318,5 тисяч гектарів, їх валовий збір становив 1,7 млн тонн. Але гречка та жито мають незначний внесок у цю структуру, приблизно 1,9% для жита і 1,1% для гречки. У 2021 році обсяг виробництва жита склав 20,5 тисяч тонн, що відображає зростання на 13,5% порівняно з 2020 роком, а гречки було зібрано 3,7 тисяч тонн, що вище на 32,1%. Проте ці обсяги недостатні для вирішення потреб області. У 2022 році сільськогосподарські підприємства виробили валової продукції рослинництва на 11,1 млрд грн (56,6%), господарствами населення 8,5 млрд. грн (43,4%). За результатами дослідження 2022 р. у Львівській області вироблено зернових та зернобобових культур на 4,2% більше, що відбулось за рахунок збільшення посівних площ та підвищення врожайності. У структурі зернових вагому частку займали пшениця, кукурудза та ячмінь (таблиця 2.1).

**Таблиця 2.1. - Структура обсягів урожаю зернових культур у всіх категоріях господарств Львівської області**

Показники	Обсяг виробництва, тис т.			Урожайність, ц/га			Споживча потреба
	2021 р.	2022 р.	Відхилення, -/+	2021 р.	2022 р.	Відхилення, -/+	
Пшениця	824,4	911,8	+87,4	49,3	51,3	+2,0	276,6 тис.т
Жито	20,2	12,6	-7,6	34,0	33,8	-0,2	20,0 тис.т
Овес	34,0	34,0 -	-	26,9	27,0	+0,1	
Кукурудза	755,0	753,5	-1,5	90,6	87,5	-3,1	
Ячмінь	183,5	178,4 -	-8,1	46,2	50,0	+3,8	
Гречка	3,7	7,4	+3,7	9,3	11,5	+2,2	

#### ГУСЛО

Аналіз зміни площ під посівами технічних культур, таких як соняшник та соя, у порівнянні з 2015 роком показує зростання в 2,7 раза та 3,8 раза відповідно. Ця зміна в структурі виробництва відбулася переважно через вплив змін на зовнішньому ринку. У 2022 році збільшення виробництва цукрових буряків на

30,7% сталося завдяки зростанню посівних площ на 5,8% та підвищенню урожайності на 23,6%.

У загальній структурі вирощування рослинної продукції, картопля традиційно відіграє важливу роль, складаючи 13,2%. Більшість виробництва картоплі (93,7%) зосереджена в особистих селянських господарствах. У 2022 році збільшення виробництва картоплі на 8,9% відбулося завдяки зростанню посівних площ на 3,6% та підвищенню урожайності на 5,2%.

У сільгоспвиробників є у наявності 713 зерносховищ, які загалом вміщують 1302,9 тисяч тонн, з них 34 елеватори здатні зберігати 922,9 тисяч тонн. Ці складські можливості дозволяють зберегти 69% річного врожаю зерна.

За останні роки популярність органічного виробництва постійно зростає. Проте вирощування органічних культур є витратним процесом, оскільки він виключає використання хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів, консервантів тощо на всіх етапах виробництва. В області сертифіковано 2,3 тисячі гектарів земель під органічне виробництво, що складає 0,2% від загальної площі сільськогосподарських угідь, та зареєстровано 32 господарства органічного виробництва.

У сукупному виробництві сільськогосподарської продукції, виробництво продуктів тваринництва становить 28,3%. У Львівській області свинарство та птахівництво демонструють активний ріст. За результатами 2021 року область по загальній кількості свиней посіла друге місце серед інших регіонів України (435,3 тисячі голів), а утримання птиці різних видів – п'яте місце (11,6 мільйонів голів). У 2022 році загальний обсяг виробництва продукції тваринництва склав 7,1 мільярда гривень. З них сільськогосподарські підприємства виробили продукції на суму 3,5 мільярда гривень (що становить 49,9%), а господарства населення — на 3,6 мільярда гривень (50,1%). У 2022 році всі господарства області виробили 202,4 тисячі тонн м'яса, що було забуте з живої маси сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій (рис 2.5).

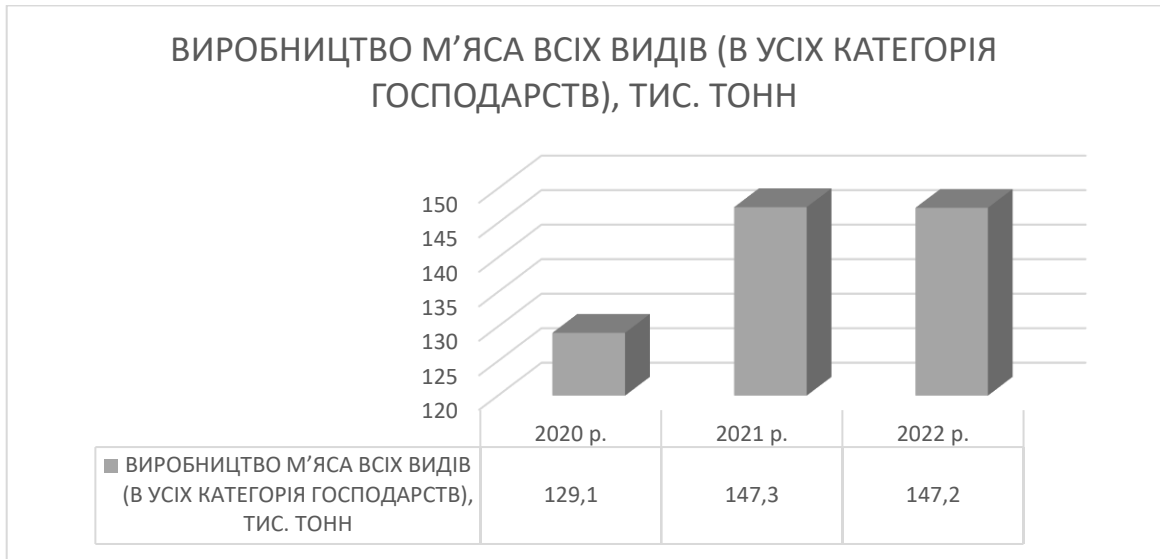


Рис.2.5. Динаміка виробництва м'яса всіх видів (в забійній вазі), тис.тонн.

Проблематичним залишається напрямок м'ясо-молочного скотарства. Понад 90% поголів'я корів утримується населенням, яке є основним виробником молока. У 2021 році було вироблено 425,3 тисячі тонн молока, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 29,2 тисячі тонн, що менше на 2,0% порівняно з 2020 роком. Причини зниження виробництва молока включають втрату галузю свого генетичного потенціалу, низьку прибутковість та втрати, зумовлені значними витратами ресурсів та енергії у виробництві, а також неспроможність конкурувати з імпортом. На початок 2022 року потенціал м'ясо-молочного скотарства в області оцінюється на 126,7 тисяч голів великої рогатої худоби, у тому числі 75,9 тисяч корів. У сільськогосподарських підприємствах утримується 14,8 тисяч голів великої рогатої худоби, з них 6,4 тисячі корів. Щорічно кількість корів зменшується на середньому на 10%.

У 2021 році аграрії області вклали 1,3 мільярда гривень у капітальні інвестиції, що на 30,0% перевищує показники 2020 року. Майже третина цих інвестицій спрямована на придбання техніки та обладнання.

У сільському господарстві Львівщини у 2022 році створено 20,9% валової доданої вартості регіональної економіки. Хоча у харчовій та переробній

промисловості цей показник становить 12,5%, у сільському господарстві він лише 8,4%, спостерігається тенденція до його зменшення з 2016 року. Протягом досліджуваного періоду підприємства агропромислового комплексу Львівщини експортували продукцію на суму 916,6 мільйонів доларів США, що перевищує імпортні поставки на 162,1 мільйонів доларів США. Зернові культури складають 37,1% у структурі експорту, олії – 27,8%, а насіння олійних культур – 9,2%.

Експорт здійснювало 200 підприємств агропромислового комплексу, з них 87 виробників харчових продуктів. Продукцію на суму 900,2 мільйонів доларів США було експортовано протягом 2022 року, тоді як імпорту склав 426 мільйонів доларів США.

## **2.2. Аналіз використання ресурсного потенціалу АПК Львівської області**

Ресурсний потенціал АПК охоплює різноманітні види ресурсів: робочі, природні, матеріальні, фінансові та інформаційні. Це об'єктивна умова для виробництва, що відображає ресурсні витрати у виробничому процесі.

Характеристика аграрного ресурсного потенціалу включає в себе кількісні та якісні показники ресурсів, і несбалансованість у цих параметрах може впливати на виробничий та економічний потенціал сільського господарства.

Кількість ресурсів для виробництва та їх структура визначають результати господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Для оцінки впливу цих факторів на ефективність аграрного виробництва, потрібно аналізувати економічну результативність окремих складових елементів, а також загальний показник аграрного ресурсного потенціалу.

Ресурсний потенціал використовується підприємствами для здійснення відповідних технологічних операцій, враховуючи особливості галузевої структури. Приклади, які наводять науковці, зосереджують увагу на тому, що нерівномірність соціально-економічного розвитку різних територій призводить до різності у результатів діяльності виробників товарів.

Н.В. Дешевова визначає ресурсний потенціал аграрної сфери як складну систему, що постійно відтворюється, з усіма її компонентами (природні, трудові, фінансові, матеріально-технічні ресурси та інші), де зв'язки між ними визначаються різноманітними чинниками (соціальними, економічними, політичними, інфраструктурними тощо), які визначають функціонування та розвиток аграрної економіки.

З іншого боку, М.А. Горшков [8] запропонував більш об'ємну структуру ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки. Він визначає його складові як:

- Різні ресурси (природні, трудові, матеріально-технічні, технологічні, фінансові, соціальні (територіальні), ринкові, управлінські);
- Різні суб'єкти (державні підприємства, великі підприємства та холдинги, середні підприємства, малі підприємства, домогосподарства).

Така структура дозволяє більш повно описати особливості аграрного сектору і дозволяє її складовим взаємодіяти між собою у різних підсистемах.

Необхідно більш докладно проаналізувати всі складові елементи для розуміння унікальних аспектів утворення потенціалу підприємств АПК. Перебудова структури аграрного сектору змінила головних учасників, при цьому, за словами І.А. Абрамовича, "підприємці та бізнес-структури стають ключовими суб'єктами у виробництві сільськогосподарської продукції. Від їх підприємницької активності та ініціативи значною мірою залежить подолання кризи в сільському господарстві та його динамічний розвиток в Україні" [1].

Серед складових природного потенціалу значне місце посідає земля, що виступає як основний природний ресурс у розвитку сільського господарства. Проте серед структури земельного фонду Львівщини значна кількість ґрунтів характеризується низькою родючістю (вітрова ерозія, засоленість, перенасиченість вологою тощо) - це деградовані і менш родючі ґрунти, які поширені на орних землях і становлять 20% від загальної площі оброблюваних земель (таблиця 2.2).

Трудовий потенціал є ключовою складовою ресурсного потенціалу сільськогосподарського економічного потенціалу. Оскільки сільське населення є основою для розвитку трудових ресурсів у цій галузі, створення сприятливих умов для продуктивної зайнятості в аграрному секторі сприяє збільшенню обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та підвищенню ефективності цієї галузі [41]. Масова трудова міграція населення, яка включає як внутрішні переїзди до великих міст, так і зовнішню міграцію до країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів, впливає негативно на функціонування аграрного сектору. Об'єднані територіальні громади відіграють важливу роль у поєднанні трудового потенціалу з можливостями територій. Завданням таких громад є створення належних умов для проживання сільського населення та спонукання повернення трудових мігрантів. Напрямок формування потенціалу територій також включає використання можливостей транскордонного співробітництва та створення екосистеми інноваційного підприємництва [41].

**Таблиця 2.2. - Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств Львівської області**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р. у % до 2021 р.
-Кількість сільськогосподарських підприємств, од.	112	124	110,7
-Фермерських господарств, од	1 060	1 092	103
-Посівні площі сільськогосподарських культур, тис га	712, 7	717, 6	100, 7
-Кількість зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві, ос.	176, 0	173, 5	98, 7

Продовження таблиці 2.2			
-Наявність сільськогосподарської техніки	2359	2317	98,2
Трактори			
вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	1834	1759	95,9
комбайни зернозбиральні	545	551	101,1
Сівалки	738	725	98,2
Борони	1120	1132	101,1
жатки валкові	293	311	106,1
-Доїльні апарати	157	163	103,8

\*за відсутністю даних ГУСЛО за 2022р., аналіз ресурсного потенціалу проведено за 2020-2021 рр.

У 2022 році порівняно з 2021 роком кількість сільськогосподарських підприємств збільшилася на 10,7%. Це пов'язано, зокрема, з відновленням діяльності підприємств, які призупинили свою роботу в період пандемії COVID-19. У 2022 році порівняно з 2021 роком кількість фермерських господарств збільшилася на 3%. Це пов'язано, зокрема, з посиленням державної підтримки фермерства. Посівні площі сільськогосподарських культур за досліджуваний період не змінилися.

У 2022 році порівняно з 2021 роком кількість зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві зменшилася на 1,3%. Це пов'язано, зокрема, з посиленням механізації праці в сільському господарстві. Розвиток сільського господарства Львівщини відбувався в умовах воєнного стану. Незважаючи на це, основні показники розвитку сільського господарства залишалися стабільним або навіть збільшилися. Це свідчить про стійкість галузі та її важливе значення для економіки країни.

Фінансовий потенціал АПК Львівщини забезпечується поєднанням власних, інвестиційних та кредитних ресурсів.

Таблиця 2.3. – Фінансова діяльність сільськогосподарських підприємств

Показники	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2021 р.
-Фінансові результати до оподаткування (сільське, лісове та рибне господарство), тис грн	20 597 725,1	24 637 528	119
-Підприємства, які одержали прибуток: у % до загальної кількості	71,4	69,4	-2 пп
фінансовий результат, тис грн	3 8089 859,8	45 888 184,1	120,4
-Підприємства, які одержали збиток: у % до загальної кількості	28,6	30,6	2пп
фінансовий результат, тис грн	17 492 134,7	21 250 655,3	121,5
-Необоротні активи підприємств (сільське, лісове та рибне господарство), тис грн	12431793,8	14238921,9	114,5
-Оборотні активи підприємств (сільське, лісове та рибне господарство), тис грн	2 4879 829,9	36 543 602,0	146,9
-Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств (сільське, лісове та рибне господарство), %	3,7	4,6	0,9 пп.

#### ГУСЛО

У 2022 році порівняно з 2021 роком фінансові результати до оподаткування підприємств сільського, лісового та рибного господарства збільшилися на 19%. Це пов'язано, зокрема, з підвищенням цін на сільськогосподарську продукцію на світових ринках. Частка підприємств, які отримали прибуток, зменшилася на 2 пункти процентних пункти. Це пов'язано, зокрема, з тим, що в умовах воєнного стану збільшилися витрати підприємств на виробництво та реалізацію продукції.



Часта підприємств, які отримали прибуток, у 2022 році порівняно з 2021 роком збільшилася на 20,4%, частка підприємств, які отримали збиток, збільшилася на 21,5%. Це пов'язано, зокрема, з тим, що в умовах воєнного стану деякі підприємства були змушені зупинити свою діяльність або скоротити обсяги виробництва. Необоротні активи підприємств сільського, лісового та рибного господарства збільшилися на 14,5%.

У 2022 році порівняно з 2021 роком оборотні активи підприємств сільського, лісового та рибного господарства збільшилися на 66,9%. Це пов'язано, зокрема, з тим, що в умовах воєнного стану підприємствам довелося збільшити запаси готової продукції та матеріалів.

Рівень рентабельності всієї діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства збільшився на 0,9 пункти. У 2022 році, незважаючи на складні умови, фінансові результати діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства Львівщини залишилися стабільними або навіть збільшилися. Це свідчить про стійкість галузі та її важливе значення для економіки країни.

Сільськогосподарський сектор у регіоні має чимало переваг для залучення інвестицій, як вітчизняних, так і з-за кордону. Наявні родючі чорноземні ґрунти, вигідне географічне розташування, розвинута транспортна мережа, сприятливі кліматичні умови для сільського господарства і наявність робочої сили.

Але існує кілька чинників, що ускладнюють залучення інвестицій до сільськогосподарського сектору Львівської області на рівні аграрних підприємств. Серед них — ризики відтворення циклу виробництва аграрної продукції, зношеність техніки у підприємств, недостатня якість і конкурентоспроможність продукції, обмежений доступ до ринкової інформації, недоліки в законодавстві, відсутність розвиненого ринку землі, негативний інвестиційний імідж країни загалом і обмежений капітал у підприємств. При формуванні ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств важливо не тільки збільшення його обсягів, а й вдосконалення якості та збалансування

складових. Ефективне використання цього потенціалу залежить від кількох чинників, включаючи раціональне співвідношення складових, ефективну систему управління, застосування економії ресурсів та врахування природних умов. На сьогодні важливо збільшувати частку готової харчової продукції та продуктів, які мають вищий рівень доданої вартості, для експорту. Це сприятиме зниженню обсягів зовнішньої торгівлі та підвищить вартість кожної тонни експортованої продукції, загалом підсиливши стабільність аграрного сектору країни. Збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції дозволить підприємствам отримувати більш високий дохід та покращить рівень зайнятості серед сільського населення.

Харчова промисловість є однією з найважливіших галузей економіки Львівської області. Вона забезпечує потреби населення у продовольстві, сприяє розвитку експортного потенціалу області та є привабливою для іноземних інвестицій. У 2022 році в галузі працювало понад 500 підприємств, які виробляли широкий асортимент продовольчої продукції. Основними галузями харчової промисловості Львівської області є:

- М'ясна промисловість. В області працює понад 40 підприємств м'ясної промисловості, які виробляють м'ясо, м'ясні продукти, ковбасні вироби, консерви.
- Молочна промисловість. В області працює понад 30 підприємств молочної промисловості, які виробляють молоко, молочні продукти, кисломолочні продукти, масло, сир.
- Кондитерська промисловість. В області працює понад 20 підприємств кондитерської промисловості, які виробляють шоколад, цукерки, печиво, торти, тістечка.
- Олійно-жирова промисловість. В області працює понад 10 підприємств олійно-жирової промисловості, які виробляють соняшникову олію, ріпакову олію, маргарин, майонез.

- Борошномельно-круп'яна промисловість. В області працює понад 10 підприємств борошномельно-круп'яної промисловості, які виробляють борошно, крупи, макаронні вироби.

Харчова промисловість Львівської області є важливим джерелом надходжень до бюджету області. У 2022 році підприємства галузі сплатили до бюджету області понад 1 мільярд гривень податків. Харчова промисловість Львівської області має значний експортний потенціал. У 2022 році підприємства галузі експортували свою продукцію до понад 50 країн світу. Харчова промисловість Львівської області є привабливою для іноземних інвестицій. У 2022 році в галузь було інвестовано понад 100 мільйонів доларів США.

**Таблиця 2.4. - Динаміка показників реалізації продукції харчової промисловості Львівщини у 2020–2022 роках**

Показники	2020	2021	2022	Темп росту, %
Обсяг реалізації продукції, млн грн	20789	22226	24730	119,3
Питома вага у загальному обсязі промислової продукції, %	19,9	19,8	20,4	101
Середньооблікова чисельність працівників, тис осіб	35,8	35,3	34,5	96,8
Середня заробітна плата працівників, грн	12000	13000	15000	125
Прибуток підприємств, млн грн	1800	2000	2200	122,2
Рентабельність продукції, %	8,6	9	9,4	106
Експорт продукції, млн доларів США	150	170	190	126,7

У 2022 році порівняно з 2020 роком обсяг реалізації продукції харчової промисловості Львівської області збільшився на 19,3%. Питома вага продукції харчової промисловості у загальному обсязі промислової продукції області у

2022 році становила 20,4%, що на 0,5% більше, ніж у 2020 році. Це свідчить про важливе значення галузі для економіки області.

Отже, для сприяння розвитку внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції в рамках Національного плану відновлення та розвитку, слід враховувати ряд заходів. Один з основних - це сприяння оперативному запуску агропереробних підприємств з окупованих територій. Це може включати допомогу військово-цивільних адміністрацій та територіальних громад у виділенні земельних ділянок, підключенні до комунікацій, відтермінуванні сплати податків, а також пошук потенційних робочих кадрів серед місцевих мешканців та тимчасово переселених осіб. Також важливо здійснити пошук потенційних постачальників сировини серед місцевих та суміжних з громадою виробників сільськогосподарської продукції.

Активізація розвитку галузі тваринництва, яка споживає зерно як реальну альтернативу експорту сировинної агропродукції, є важливою у науковому контексті. Протягом тривалого блокування українських портів виникли значні виклики для збереження зібраного врожаю минулого року в належній якості. Продовольче зерно, що зберігалось тривалий час, поступово втрачає свої якісні властивості й переходить у групу фуражного, що впливає на його ціну. У такій ситуації важливим стає використання переробки цього зерна для виробництва комбікормів для тваринництва, з метою забезпечення внутрішнього попиту [24].

Сприяння залученню інвестицій у будівництво підприємств харчової промисловості, спеціалізованих на виготовленні готових продуктів харчування для тривалого зберігання (борошна, макаронних виробів, сушеного та в'яленого м'яса, ковбас, сухих супів, пюре, швидкого приготування вермішелі та інше), важливе з точки зору перспектив розвитку АПК. Інвестиційні умови мають бути однаковими як для повністю українських, так і для іноземних компаній або спільних підприємств. У такому випадку потужності підприємства мають бути розраховані на обсяги, які виходять за межі можливостей української сировинної

бази, а сам процес виробництва має відповідати діючим стандартам якості та безпеки продуктів харчування в ЄС та світі.

**Таблиця 2.5. - Темп приросту обсягів виробництва, експорту та імпорту продукції харчової промисловості Львівщини у 2020–2022 роках**

Показники	2020	2021	2022	Темп приросту, %
Обсяг виробництва продукції, %	107	112	117	7
Експорт продукції, %	107,7	126,7	146,2	46,2
Імпорт продукції, %	105	95	90	-5

Загалом, розвиток харчової промисловості Львівської області у 2020-2022 році відбувався динамічно. Галузь демонструвала зростання обсягів виробництва та експорту продукції.

### **2.3. Оцінка та прогнозування розвитку аграрного потенціалу Львівщини**

У глобальному контексті, ефективне управління національними інтересами потребує використання якісних і кількісних показників розвитку не тільки окремих господарських суб'єктів, але й всієї економіки разом із її галузями. Одним із ключових аспектів оцінки ресурсного потенціалу АПК є економічне прогнозування та планування. Використання прогнозування дозволяє виявити основні тенденції у виробництві сільськогосподарської продукції, оцінити різноманітні варіанти розвитку економіки сільського господарства з урахуванням впливу численних факторів, що стає ключовим інструментом у плануванні на всіх рівнях управління. Використання методів економічного прогнозування, особливо у розрахунках прогнозних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції рослинництва та тваринництва, надає особливого значення у сучасних умовах.

Розробка економіко-математичних моделей для прогнозування виробництва продукції рослинництва та тваринництва потребує уваги до специфічних особливостей галузі, таких як природні та кліматичні умови, біологічні та технологічні фактори, розташування ресурсів праці, виробництва та землі, а також взаємодія економічних та природних процесів. Для всебічного оцінювання потенціалу сільського господарства Львівщини є доцільним аналіз впливу цих ресурсів на кінцевий результат - виробництво сільськогосподарської продукції. У цьому контексті існують різні методи прогнозування, але одні з найпоширеніших - це метод аналітичного вирівнювання та побудова кореляційно-регресійних моделей. В ролі результативного показника в даному випадку використовується виробництво сільськогосподарської продукції, виражене у мільйонах гривень.

Ми вважаємо, що основними факторами є такі змінні:  $x_1$  – площі сільськогосподарських угідь, тисяч гектарів;  $x_2$  – кількість сільськогосподарських підприємств, виміряна в одиницях;  $x_3$  – кількість зайнятого населення у галузі сільського, лісового та рибного господарства, в тисячах осіб.

Зазначу, що на початковому етапі ми визначили ці фактори, враховуючи наш власний досвід та аналіз значної кількості наукових досліджень щодо виробництва продукції рослинництва. Ми віддавали перевагу більшій кількості показників як чинників для виробництва рослинницької продукції (включаючи розмір сільськогосподарських угідь і ріллі як показник екстенсивного землекористування, а також інтенсивні чинники, такі як наявність сільськогосподарської техніки та продуктивність праці). Проте під час розробки та перевірки моделі на адекватність, ці конкретні показники не використовувалися через низький рівень кореляції та автокореляції, внаслідок чого сама модель була неефективною.

За результатами проведених обчислень, зроблених у пакеті Microsoft Excel, отримано дані, що наведені у таблиці 2.6

Таблиця 2.6. – Коефіцієнти тісноти зв'язку

Регресійна статистика	
Множинний – R	0,993288
R-квадрат	0,98662
Нормований R-квадрат	0,946481
Стандартна похибка	0,972959

За даними, поданими в таблиці 2.6, можна зробити наступні висновки з:

1. Коефіцієнт множинної детермінації досягає значення 0,993288, що вказує на те, що більше 99% варіації результативного показника пояснюється чотирма факторами.
2. Коефіцієнт множинної кореляції (0,98662) підтверджує високу ступінь взаємозв'язку між різними показниками.
3. Перевірка статистичної значимості зв'язку за допомогою F-критерію показує, що взаємозв'язок між вибраними факторами та результативною величиною є статистично значущим.

Коефіцієнти регресії, що впливають на розвиток галузі рослинництва через вибрані показники (чинники), можна знайти у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Розрахунок коефіцієнтів регресії

Показники	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t-статистика	P-значення	Нижні 95%	Верхні 95%
Y- перетин	18,61671	32,27031	0,576899	0,666882	-391,417	428,6499
Коефіцієнт сільськогосподарських угідь (x1),	0,029397	0,015776	1,863424	0,313556	-0,17106	0,229851
Кількість сільськогосподарських підприємств (x2)	0,00199	0,002246	0,8857	0,538542	-0,03053	0,02655
Кількість зайнятого населення (x3), тис. осіб	-0,00132	0,002153	-0,6138	0,649539	-0,02867	0,02603

Розрахунки коефіцієнтів регресії (табл. 2.7) показують, що багатофакторна лінійна регресійна модель має вигляд :

$$y_x = 18,61671 + 0,029397x_1 + 0,00199x_2 - 0,00132x_3$$

Отже, збільшення використання сільськогосподарських угідь є ключовим фактором для зростання обсягів виробництва продукції рослинництва. При розвитку підприємницької діяльності в аграрному секторі кожне нове підприємство може призвести до збільшення обсягу продукції на 199 тис. грн. Зменшення зайнятості у сільському господарстві на кожну тисячу осіб може збільшити виробництво продукції рослинництва на 132 тис. грн

Варто відзначити, що дані про зайнятість не дозволяють точно визначити кількість працівників, які безпосередньо впливають на виробництво сільськогосподарської, тож вплив цього фактору може бути ще значнішим.

З метою створення організаційно-економічних основ для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції для зміцнення продовольчої безпеки держави, були розраховані прогностичні показники, які, на нашу думку, впливають на обсяги виробництва на Львівщині, і ці прогнози підтвержені обчисленнями, наведеними вище.

У Microsoft Excel було побудовано прогностичні обсяги виробництва продовольства до 2025 року, враховуючи, що сформовані тенденції залишатимуться актуальними в найближчій перспективі (табл. 2.8). Інформаційну базу для прогнозування склали вихідні дані за період з 2010 по 2022 рік ГУСЛО.

Отже, можна зробити висновок, що прогнозування розвитку рослинництва і тваринництва визначається потребою в науково-практичному обґрунтуванні стратегічних напрямів і пріоритетів державної аграрної політики.



Таблиця 2.7 – Розрахунок коефіцієнтів регресії

Показники	Рівняння тренду	Коефіцієнт апроксимації	Точковий прогноз на 2024 рік	Точковий прогноз на 2025 рік
Виробництво сільськогосподарської продукції, млн грн	$y = 519,01x - 6821,0$	0,9959	27901,8	28463,65
Виробництво продукції рослинництва, млн грн	$y = 2212,5x - 7326,0$	0,9374	25861,03	28073,54
Виробництво продукції тваринництва, млн грн	$y = 18,57x + 7075,1$	0,6290	7223,63	7242,2

Це включає передбачення очікуваних результатів впровадження конкретних інструментів для розвитку потенціалу сільського господарства, а також визначення потреби у різних ресурсах для створення стійкого інституціонального середовища для розвитку АПК та підвищення економічної безпеки держави.

## РОЗДІЛ 3

### РОЗВИТОК РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

#### 3.1. Пріоритетні напрями розвитку ресурсного потенціалу АПК

Львівщина має великий потенціал у сільському господарстві завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, вигідному географічному розташуванню, плідючим ґрунтам, а також потужному людському капіталу у сільських районах з давніми традиціями у сільському господарстві. Однак ефективність використання цього потенціалу у вітчизняному сільському господарстві залишає бажати кращого через результати його функціонування у національній економічній системі. Деякі можливості природних ресурсів залишаються невикористаними, тваринницька галузь розвивається не на достатньому рівні, а виробництво продукції з високою доданою вартістю залишається низьким. Галузі переробки харчових продуктів також мають обмежені можливості розвитку. Експорт сільськогосподарської сировини є занадто значним, а інтеграційні аграрні кластери залишаються недостатньо розвиненими. Ринок обігу земель сільськогосподарського призначення також ще не до кінця сформований.

На нашу думку, ці умови ускладнюють ефективне використання потенціалу вітчизняного сільського господарства, що є важливим у забезпеченні економічної безпеки. Це призводить до зростання ризиків і загроз, таких як неправильне використання природних ресурсів, нерівноваги у розвитку галузей, погіршення устаткування та інфраструктури у сільському господарстві, зниження якості людського капіталу у сільських районах та стагнація соціально-економічного розвитку цих територій. У цьому контексті важливо розробити стратегічні напрями для розвитку АПК та використання його потенціалу з метою забезпечення економічної стабільності Львівщини.

Під час розробки основних напрямків розвитку АПК Львівщини доцільно враховувати наступні аспекти [11]:

1. Глобалізаційні тенденції у світовому аграрному ринку та зміни в експортних можливостях вітчизняного сільського господарства, зокрема, спрямування на ринки Європейського Союзу та Азії.
2. Специфіка галузевої спеціалізації українського сільського господарства, особливості структури виробництва за категоріями виробників та традиції у сільському господарстві.
3. Ресурсні можливості для інноваційної модернізації господарств у сільському секторі під час реформ та змін у національній економіці.
4. Потреба в узгодженні стратегічних, тактичних та оперативних цілей у процесі реформування АПК для мінімізації можливих конфліктів між управлінськими рівнями економічної системи.
5. Прогнозування розвитку світового аграрного ринку в умовах зростаючої потреби у продовольстві через збільшення населення на планеті.
6. Ризики, пов'язані з неефективним використанням природних ресурсів у сільському господарстві, викликані інтенсивністю господарювання та стратегічною спрямованістю на збільшення прибутку, порушенням наукових принципів організації виробничих процесів.
7. Структурні дисбаланси та галузеві відмінності у сільському господарстві, що потребують вирішення у контексті завершення процесів реформування.
8. Проблеми інституційного середовища у сільському господарстві та лише зародження ринку земель сільськогосподарського призначення.
9. Поява тіньових процесів у сільському господарстві.

Низький рівень привабливості для інвестицій українського сільського господарства обмежує його потенціал і впливає на показники ефективності та розвитку. Ця ситуація спричинена впливом різноманітних деструктивних факторів, таких як відсутність надійних гарантій для прав інвесторів та захисту приватної власності на засоби виробництва, недостатньо реформована судова

система, вплив комерційних інтересів агробізнесу на державні структури, а також загострення випадків захоплення майна суб'єктів у сільському господарстві. Однією з проблем є відсутність розвинутих вертикально-інтегрованих структур утворення ланцюгів доданої вартості у сільському господарстві. Це перешкоджає українському сільському господарству отримати конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на міжнародних продовольчих ринках. Також, несправність мережі логістичного забезпечення ускладнює реалізацію потенціалу сільського господарства. Це обмежує доступ суб'єктів господарювання на ринок, сприяє появі багато посередницьких структур, підвищує витрати на трансакції та знижує оперативність виробничих процесів у сільському господарстві. Це спричиняє нерівновагу у розвитку сільського господарства на галузевому та регіональному рівнях.

Посилення екологічних дисбалансів у сільському господарстві, неохайне використання природних ресурсів та порушення науково-обґрунтованих принципів господарювання стають основою проблеми управління екологічними аспектами сільськогосподарського виробництва. Недоліки у системі агротехніки, дисбаланси у розвитку галузей, тотальна інтенсифікація виробництва та нестача відповідальності власників сільськогосподарських підприємств щодо екологічних наслідків, а також низький рівень штрафів за порушення екологічних норм — все це збільшує проблематику збереження природних ресурсів та дбайливого використання землі в аграрному секторі.

У контексті розвитку євроінтеграційних процесів в Україні, росту потенціалу аграрного сектора економіки важливо забезпечувати його ефективність в економічному, соціальному та екологічному плані. Це передбачає не лише виявлення й використання резервних можливостей для покращення підтримки сектору, але й забезпечення справедливого розподілу матеріальних ресурсів між його учасниками та місцевим населенням. Дотримання такого балансу має на меті [21]:

1. Оптимізацію розподілу ресурсів між учасниками аграрного ринку.

2. Збільшення відповідальності виробників сільськогосподарської продукції за користування природними ресурсами сільських територій.
3. Підвищення зацікавленості місцевого населення в організації громадського контролю за безпекою виробничо-господарської діяльності в сільському секторі.
4. Зменшення розбіжності у рівнях доходів між міським та сільським населенням.
5. Спрямування частки прибутку з аграрного сектору на фінансування екологічних та інфраструктурних проектів у сільській місцевості.
6. Мінімізацію ризиків екологічних дисбалансів та антропогенного навантаження на природні екосистеми в сільських районах.
7. Зміцнення системності у формуванні економічної безпеки сільського господарства та держави загалом.
8. Дотримання засад збалансованого природокористування для сталого розвитку національної економіки та держави.

Зрозуміло, що розвиток потенціалу АПК передбачає невідворотне удосконалення сільськогосподарського виробництва та модернізацію галузевих підкомплексів з використанням сучасних технік та технологій. Це може призвести до ризику скорочення робочих місць в аграрному секторі та зростання проблем безробіття у сільських районах. У зв'язку з цим, планування стратегій для реалізації потенціалу аграрного сектора України має відбуватися з урахуванням інтересів сільського населення та залучення його до прийняття управлінських рішень у цій галузі. Важливим є спрямування на підтримку самозайнятості сільського населення у сфері агробізнесу, розвиток кооперації в сільській місцевості, підтримку вирощування спеціалізованих видів сільськогосподарської продукції, поширення аграрного консультування та послуг для сільськогосподарських потреб, розподіл виробничих можливостей у секторі та забезпечення високого рівня чесної конкуренції на аграрному ринку.

На нашу думку, підвищення продуктивності у реалізації можливостей АПК української економіки потребує уваги до стратегічних пріоритетів [26]:

1. Необхідність усунення нерівностей у структурі та виробництві аграрного сектора, забезпечення рівноваги у виробництві сільськогосподарської продукції між основними категоріями виробників та створення механізмів для завершення трансформації сектору.
2. Поліпшення привабливості аграрного сектора для інвестицій, популяризація його конкурентних переваг як на внутрішніх, так і на міжнародних інвестиційних ринках, гарантування захисту прав та інтересів потенційних інвесторів.
3. Створення інституційної основи для поступового запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, подолання тіньових схем обігу сільськогосподарських угідь та зменшення ризиків надмірної концентрації земельного фонду в руках одного власника.
4. Зменшення залежності аграрного сектора від сировини, розширення його господарської діяльності та формування циклів виробництва продукції з високою доданою вартістю.
5. Розвиток інфраструктури для підтримки аграрного сектора, покращення логістичної бази для виробництва в сільському господарстві, інтеграція внутрішніх логістичних мереж у світову аграрну інфраструктуру.
6. Посилення кадрового потенціалу в аграрному секторі, підвищення рівня кваліфікації працівників аграрного сектора, удосконалення системи навчання та підготовки кадрів, подолання стагнації в розвитку людських ресурсів у сільських районах.
7. Вирішення екологічних проблем у розвитку АПК, узгодження ресурсів з екологічними ризиками та впровадження раціонального природокористування.

8. Зміцнення захисту земель сільськогосподарського призначення, запобігання деградації ґрунтів та збереження родючості сільськогосподарських угідь.

Впровадження запропонованих заходів для втілення низки основних пріоритетів у сфері аграрного сектору економіки (рис. 3.1) сприятиме створенню додаткових ресурсів для підсилення економічної стійкості України.

#### ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК

- балансування елементів виробництва аграрного сектору України;
- підвищення привабливості для інвестицій у сільське господарство;
- формування інституційної бази для регулювання земельних відносин;
- стимулювання створення доданої вартості у сфері аграрної галузі;
- розвиток інфраструктури та логістичних систем;
- поліпшення кадрового потенціалу в аграрному секторі;
- впровадження екологічних підходів та раціонального природокористування;
- захист земель сільськогосподарського призначення

#### ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЯГНЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ

- забезпечення справедливої конкуренції на аграрному ринку;
- підвищення рівня інвестиційної стабільності на рівні галузей та регіонів;
- усунення нерівностей у економічній безпеці на різних територіях України;
- розширення різноманіття виробництва та ризиків у галузі економічної безпеки сільського господарства;
- зменшення витрат при проведенні угод на аграрному ринку;
- підвищення кваліфікації населення, що проживає в сільських районах України;
- забезпечення балансу між економічними, соціальними та екологічними аспектами в аграрному секторі;
- протидія деградації сільськогосподарських земель

Рис. 3.1. Очікуваний ефект імплементації пріоритетних напрямів розвитку потенціалу АПК в системі забезпечення економічної безпеки.

Отже, спрямування на досягнення визначених стратегічних пріоритетів у розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України створить умови для підвищення рівня ефективності використання цього потенціалу, підсилення його конкурентоспроможності на внутрішніх та зовнішніх ринках, активізації процесів розширеного відтворення АПК. Це, у свою чергу, забезпечить підсилення економічної стійкості країни.

### **3.2. Узгодження параметрів розвитку АПК та зміцнення продовольчої безпеки держави**

Ефективний розвиток АПК є основою забезпечення продовольчої безпеки держави. Високі показники господарювання у цьому секторі визначають, наскільки населення забезпечене основними продуктами харчування, насиченість аграрного ринку, фізичну та економічну доступність аграрної продукції, рівень незалежності держави у сфері харчування від інших країн, якість та безпеку їжі, а також обсяги продукції на аграрному ринку. Вирішення проблеми забезпечення продовольчої безпеки є важливим як з погляду економічних аспектів - макроекономічної стабільності, підтримки розширеного відтворення та сталого розвитку, так і з соціальних (забезпечення збалансованого харчування, задоволення споживчих потреб, відновлення енергії під час праці, розширення асортименту харчових продуктів) та екологічних аспектів (раціональне використання природних ресурсів, впровадження безвідходного виробництва, боротьба з екологічними загрозами, підтримка балансу екосистем).

Виконання механізмів для забезпечення продовольчої безпеки стає особливо важливим у контексті наростаючих глобальних змін у структурі та функціональному складі, які відображаються у збільшенні чисельності населення, поглибленні проблем бідності, збільшенні дефіциту продуктів харчування, поширенні голоду серед найбідніших верств населення (зокрема, у країнах Африки, Азії та Латинської Америки), а також у загостренні проблем



глобального потепління планети. Це вимагає перегляду існуючих стратегій у сільському господарстві, застосування нових агротехнологій та переосмислення сезонності аграрного сектора економіки. В цьому контексті доцільним є розроблення пріоритетних напрямів для узгодження перспектив розвитку АПК та зміцнення продовольчої безпеки держави.

Продовольча безпека складається з двох функціональних рівнів: перший охоплює продовольчу безпеку конкретної домогосподарства та країни в цілому. Перший рівень визначається фінансово-економічними можливостями самостійного постачання основних продуктів харчування, рівнем харчування членів сім'ї та основними принципами формування раціону харчування. Другий рівень охоплює ефективне використання природних ресурсів аграрного сектора, технологічний рівень виробництва, та розвиненість інфраструктури аграрного ринку. Отже, набір пріоритетних інструментів державної аграрної політики для забезпечення продовольчої безпеки має враховувати ці два рівні – як на макро-, так і на мікрорівнях. Це передбачає реалізацію комплексу заходів, які не обмежуються лише організаційно-економічними, але також мають соціально-інформаційний характер, що спрямовані на поширення усвідомлення важливості раціонального та збалансованого харчування для здоров'я та добробуту населення.

У визначенні структурно-функціональних параметрів розвитку аграрного сектора економіки у контексті втілення заходів державної політики для гарантування продовольчої безпеки важливо враховувати стратегічну орієнтацію на такі пріоритети [29]:

1. Адаптація галузевої структури сільськогосподарського виробництва до зростаючих викликів і загроз у сфері продовольчої безпеки на рівнях держави та глобально.
2. Покращення доступності основних продуктів харчування для населення, як з фізичної, так і з економічної точки зору.

3. Впровадження ефективних механізмів захисту внутрішнього ринку та зацікавленості вітчизняних виробників від конкуренції з-за кордону.
4. Підтримка найбільш вразливих верств населення через соціально спрямовану політику забезпечення продовольчої безпеки.
5. Вирівнювання добового раціону населення, споживання рослинницької та тваринної продукції.
6. Представлення різноманітних продуктів харчування на аграрному ринку в доступному ціновому діапазоні.
7. Запобігання монополізації ринку та цінових маніпуляцій через впровадження превентивних заходів.
8. Забезпечення якості та безпеки продуктів харчування через контроль виробничо-господарських процесів та покращення сертифікаційних процедур.
9. Створення стратегічних запасів їжі для негайного реагування на природні лиха та надзвичайні ситуації.
10. Розвиток страхових механізмів для мінімізації ризиків та структурних дисбалансів у формуванні продовольчих запасів в державі.

Таблиця 3.1. - Індикатори продовольчої безпеки України в 2019-2022 рр.

Показники	Значення індикатора	2019	2020	2021	2022	2022р у % до 2019р.
Добова калорійність харчування людини, ккал	2250-3100	2800	2796	2797	2799	99,9
Виробництво зерна на одну особу на рік, тонн	0,6-1,0	0,927	0,909	0,892	0,893	96,3
Частка продажу імпортованих продовольчих товарів через торговельну мережу підприємств, %	25-12	18,8	19,6	20,2	20,6	1,8 пп

За даними Держкомстату України, у 2019-2022 рр. добова калорійність харчування людини в Україні коливалася в межах 2796-2800 ккал. Цей показник

є дещо нижчим, ніж рекомендований Всесвітньою організацією охорони здоров'я рівень у 2900 ккал.

У 2019-2022 рр. в Україні було вироблено 67,2-70,3 млн тонн зернових культур. Цей показник становить 0,927-0,893 тонни на одну особу. Для забезпечення потреби населення країни у зерні на рівні 200 кг на рік, необхідно виробляти 1,42 тонни зернових на одну особу. Отже, виробництво зерна в Україні є недостатнім для забезпечення потреби населення у цьому продукті харчування.

У 2019-2022 рр. частка продажу імпортованих продовольчих товарів через торговельну мережу підприємств в Україні зростала з 18,8% у 2019 році до 20,6% у 2022 році. Зростання частки імпорту продовольства пов'язано з низкою факторів, зокрема, з війною в Україні та порушенням ланцюгів постачання продовольства.

Забезпечення ефективності заходів інтенсифікації продовольчої безпеки в Україні вимагає орієнтації на такі принципи [32, С.59-62]:

1. Самодостатність: це означає, що аграрна політика повинна спрямовуватися на забезпечення населення основними продовольчими потребами, враховуючи змінні умови на аграрному ринку та ризики екстрених ситуацій.
2. Багатофункціональність: цей принцип полягає в перебудові структури аграрного сектора, де акцент робиться на різноманітті його виробництва та ризиків, що виникають у різних сегментах аграрного ринку.
3. Соціальна справедливість: це забезпечення рівного доступу різних соціальних груп населення до основних продуктів харчування шляхом зменшення різниці в доходах.
4. Незалежність: цей принцип передбачає мінімізацію ризиків залежності аграрного ринку від імпорту за допомогою заходів політики захисту ринку, імпортозаміщення та протекціонізму.
5. Надійність (забезпечення стійкого функціонування аграрного сектора навіть у період системних змін та глобальних трансформацій економіки).

6. Гармонія (забезпечення взаємодії між економічним, соціальним та екологічним розвитком у контексті гарантування продовольчої безпеки).
7. Логічність (впровадження механізмів досягнення продовольчої безпеки на основі збалансованого розвитку та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь).

Таблиця 3.2. - Матриця узгодження параметрів розвитку АПК та зміцнення продовольчої безпеки держави

	<b>Економічний аспект зміцнення безпеки</b>	<b>Соціально-екологічний аспект зміцнення безпеки</b>
<b>Виробничі параметри аграрного сектору</b>	Оптимізація структури виробництва у сільському господарстві; підвищення урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин; ефективне використання робочої сили; розподіл ризиків у сфері аграрного виробництва; підвищення інтенсивності сільськогосподарського виробництва; розвиток виробництва продуктів харчування, які є дефіцитними.	Зниження впливу, що людина має на природні екосистеми та інфраструктуру сільських територій; розширення різноманітності виробничих напрямків та асортименту сільськогосподарської продукції; оптимізація використання органічних та мінеральних добрив для ґрунтів; узгодження пріоритетів розвитку аграрного сектору з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів.
<b>Параметри розвитку переробного сектору</b>	Розширення можливостей у переробній галузі; розвиток співпраці з виробниками сільськогосподарських сировинних матеріалів; створення спільних кластерів; модернізація виробничого обладнання у переробних підприємств; захист інтересів цих підприємств на ринку через лобювання.	Впровадження міжнародних стандартів у процеси сертифікації, пакування та маркування продукції; створення замкнутих циклів переробки та видалення відходів, що виникають у сільському господарстві; розвиток мережі контролюючих лабораторій для спостереження за бізнес-процесами підприємств.
<b>Параметри розвитку аграрного ринку</b>	Розширення способів реалізації сільськогосподарської продукції; захист аграрного ринку від збільшення імпорту продуктів; сприяння росту торгівлі на біржі та укладання угод на майбутнє на ринку; просування електронної комерції у сільському господарстві; вдосконалення інфраструктури ринку.	Впровадження програм розвитку соціальних продовольчих магазинів у рамках державно-регіональних ініціатив; зниження нерівностей у розвитку аграрного ринку на рівні регіонів; зменшення ролі посередницьких організацій у системі постачання продукції від виробника до кінцевого споживача.

Розглядаючи місце країни у Глобальному індексі продовольчої безпеки, виявлено необхідність переорієнтації стратегічних аспектів аграрного сектора економіки. Особливу увагу слід приділити покращенню доступності продуктів харчування, поліпшенню економічного доступу населення до сільськогосподарської продукції та зростанню її якості та безпеки [36, С. 207-208].

Забезпечення доступності продуктів харчування включає у себе дві основні складові: по-перше, необхідно забезпечити збалансований розвиток всіх галузей сільського господарства, адаптувати виробництво до можливостей та особливостей природно-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки; по-друге, важливо забезпечити ефективне поширення продукції від виробника до кінцевого споживача.

У зв'язку з цим для покращення доступності продуктів харчування для населення доцільним є впровадження наступних заходів: сприяння взаємодії між учасниками аграрного сектора та ринку, збалансоване узгодження виробничих можливостей з потребами споживачів через створення інституційних координаційних центрів при Міністерстві аграрної політики та продовольства, регулярне прогнозування розвитку аграрного ринку, сприяння адаптації господарських можливостей суб'єктів аграрного сектора до змін на ринку.

Запровадження запропонованих заходів потребує комплексної підтримки інформаційно-аналітичного характеру для впровадження державної аграрної політики. Це включає популяризацію серед населення важливості формування збалансованого харчування, розвиток культури споживання здорових продуктів, покращення уявлення про вітчизняних виробників харчових товарів на ринку. Цей комплексний підхід допоможе створити необхідну базу для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора України та зміцнення продовольчої безпеки країни.

### 3.3. Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку АПК

Безперервний науково-технічний прогрес та його постійна інтеграція в практику господарювання та посилення конкурентної боротьби на світових аграрних ринках належно вимагають реалізації системних заходів для покращення інвестиційно-інноваційного забезпечення АПК. Розв'язання цієї проблеми набуває важливості в умовах повного занедбання та фізичного зносу матеріально-технічної бази українського аграрного сектора (низький рівень оновлення техніки та технологій, обмежена інноваційна активність тощо) та погіршення якості та кількісного складу людського капіталу в сільських районах (негативні міграційні тенденції, спричинені міграцією через війну, поступове занедбання сільських територій, брак працівників чоловічої статі). Це створює серйозні перешкоди для відповідного розвитку інвестиційно-інноваційного потенціалу АПК. На нашу думку, нестача інвестицій та інноваційного підґрунтя для розвитку аграрного сектора не лише гальмує підвищення його продуктивності, але й породжує ризики та загрози на рівні конкретних галузей, що в своєму підсумку створює нестабільність у забезпеченні економічної стійкості України в контексті основних елементів, особливо враховуючи стратегічне значення аграрного сектора для національного розвитку. Створення адекватної бази для інвестицій та інновацій у розвиток АПК створює умови для підвищення економічної стійкості країни, визначаючи такі фактори [41]:

1. Створення виробничих систем, що оперативно реагують на виклики та гарантують ефективне функціонування економіки;
2. Розвиток інвестиційно-інноваційних груп у регіонах для диверсифікації ризиків управління державною економічною безпекою;
3. Забезпечення ресурсів для постійного інноваційного розвитку аграрного сектора для забезпечення його конкурентоспроможності на ринках;
4. Впровадження технологічних змін для забезпечення якості та безпеки продукції відповідно до міжнародних стандартів;

5. Покращення інфраструктури аграрного сектору та інтеграція з інфраструктурою країн-партнерів;
6. Трансформація ресурсних можливостей аграрного сектору для підвищення його конкурентоспроможності в умовах торговельних змін;
7. Інвестиційне забезпечення для зменшення різниці між економічною безпекою на сільських та міських територіях;
8. Створення умов для підвищення доходів сільського населення через ефективніші виробничі процеси у сільському господарстві;
9. Створення ефективної системи виробництва для збільшення значущості аграрного сектору та зростання податкових надходжень;
10. Створення різноманітних способів мінімізації ризиків національної економіки в умовах глобалізації.

Процеси проектування, розробки та впровадження інновацій у виробництво аграрного сектору надійно підтримуються за допомогою інвестиційних ресурсів, чия динаміка протягом останніх років відображена на діаграмі у розділі 3.2

У 2022 році частка капітальних інвестицій в сільське господарство у загальному обсязі капітальних інвестицій у Львівській області склала 1,9%, що на 0,2% більше, ніж у 2021 році. Цей показник є найвищим за останні 10 років.

Обсяг капітальних інвестицій в сільське господарство на 100 га сільськогосподарських угідь у Львівській області також зростає з року в рік. У 2022 році цей показник склав 3,4 тис. грн, що на 0,2 тис. грн більше, ніж у 2021 році. Одночасно, можна зауважити, що показники ефективності такого номінального зростання капітальних інвестицій зазнали впливу структурно-фінансової кризи, яка виникла в Україні з 2022 року. Ця криза супроводжувалася загальним спадом обсягів ВВП, девальвацією національної валюти гривні та зменшенням її споживчої спроможності через війну з РФ. Таким чином, реальні можливості інвестиційних ресурсів для підтримки масштабних проектів в аграрному секторі економіки стали обмеженими. Незважаючи на це, збільшення

частки капітальних інвестицій в аграрний сектор в загальній структурі інвестицій у період кризи свідчить про їхню важливість для інвесторів, навіть у змушених умовах деструктивних процесів в економіці країни (рис. 3.3). Це також підтверджує високу здатність галузевих господарських комплексів аграрного сектора протистояти дестабілізуючим впливам та підтримувати економічний розвиток в умовах негативних тенденцій у соціально-економічному розвитку Львівської області.

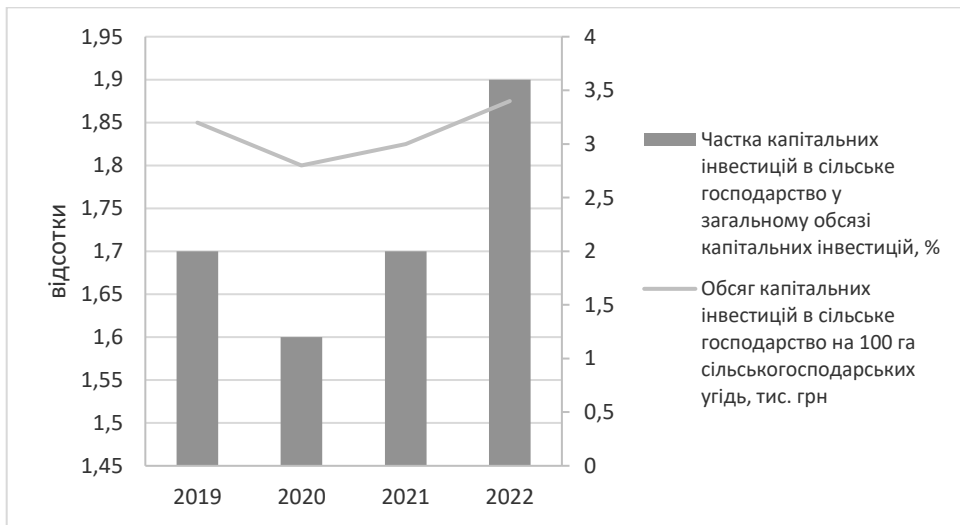


Рис. 3.2. Частка капітальних інвестицій в сільське господарство та їх обсяги на 100 га сільськогосподарських угідь у Львівській області у 2019–2022 рр.

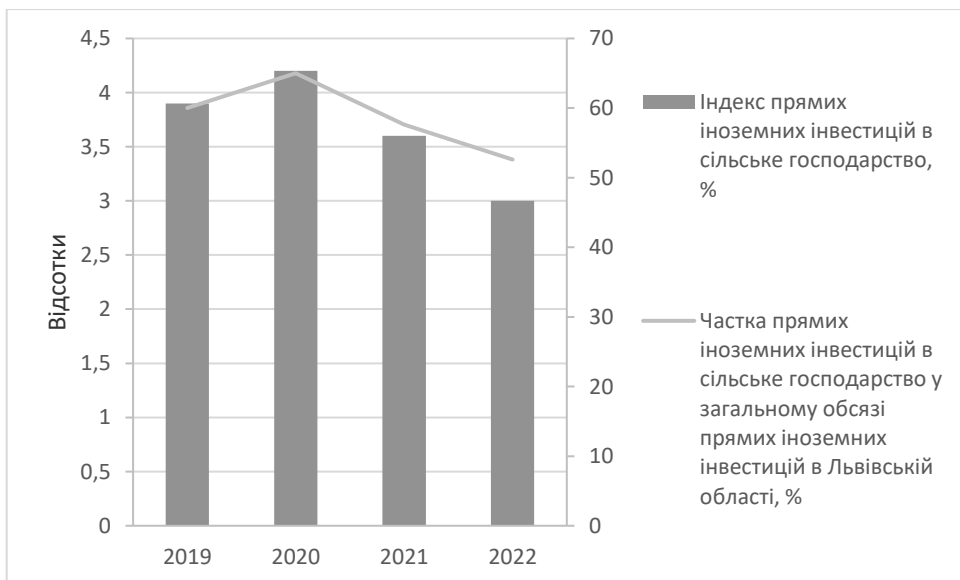


Рис. 3.3. Індекс прямих іноземних інвестицій в сільське господарство Львівщини та їх частка в Україні в 2019–2022 рр.



У 2022 році індекс прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у Львівській області становив 3,0%, що на 0,9% менше, ніж у 2021 році. Цей показник є найнижчим за останні 10 років (рис. 3.3).

Частина прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій у Львівській області також знижується з року в рік. У 2022 році цей показник склав 52,6%, що на 5,4% менше, ніж у 2021 році.

Однак, Львівська область залишається одним із найбільших регіонів України за обсягом прямих іноземних інвестицій у сільське господарство. У 2022 році на Львівську область припадало 52,6% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій у сільське господарство в Україні. Це пов'язано з такими факторами, як: наявність розвиненої аграрної галузі у Львівській області; присутність у регіоні великих агрохолдингів, які привабливі для іноземних інвесторів.

Зрозуміло, що показники прямих іноземних інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство мають зв'язок з макроекономічними умовами розвитку країни. Важливо відзначити, що частка таких інвестицій у загальній структурі є дуже низькою (у 2022 році це становило лише 3,0%). Це свідчить, що іноземні інвестори наразі більше зацікавлені у використанні природних ресурсів для сировинних цілей в аграрному секторі, а не у тривалому та стійкому розвитку. Це вимагає впровадження значних інвестиційних проектів та дотримання засад раціонального використання природних ресурсів для збереження потенціалу аграрного сектору в майбутньому.

З одного боку, залучення іноземного інвестиційного капіталу відкриває перспективи для національного сектору економіки, забезпечуючи додаткові ресурси для розвитку, впровадження інноваційних технологій та сприяючи технічній модернізації аграрного сектору. Це сприяє також легшому доступу на зовнішні ринки. Але, з іншого боку, іноземні інвестиції також несуть ризики для економічної та національної безпеки України. Це проявляється у поглибленні

сировинної орієнтації сільського господарства, ірраціональному використанні природних ресурсів та можливого використанні природних екосистем України на користь інших країн.

У зв'язку з цим, важливо під час залучення іноземних інвестицій в інноваційний сектор аграрної економіки дотримуватися таких стратегічних напрямків:

1. Створення мотиваційних механізмів для інноваційної модернізації переробної галузі.
2. Попередження незаконного заволодіння іноземними власниками сільськогосподарськими угіддями.
3. Реалізація ефективної системи моніторингу раціонального природокористування та збереження природних ресурсів.
4. Розробка механізмів компенсації економічних, інфраструктурних та екологічних втрат під час господарювання.
5. Впровадження інструментів, які посилюють соціальну відповідальність іноземних інвесторів у процесі господарювання [31, С.49-50].

Підвищення ефективності інвестиційно-інноваційного забезпечення аграрного сектора як складника економічної безпеки країни вимагає уточнення та розробки різноманітних стратегічних пріоритетів для різних галузей аграрного сектора економіки (таблиця 3.3).

Існуючі нераціональні підходи до розподілу бюджетної підтримки для аграрного сектору гальмують зростання ефективності інвестиційно-інноваційного забезпечення. Ці підходи визначаються пріоритетним виділенням бюджетних коштів, переважно на користь великих виробників, що активно лобіюють свої інтереси на верхівках управління державними органами. Поточний процес отримання фінансової підтримки має надмірну бюрократизацію, що вимагає великої кількості документів та формальностей. Зазвичай, бюджетні кошти спрямовані на поточні потреби або задоволення

споживчих запитів учасників аграрного сектору, що призводить до ускладнення їх перерозподілу для стимулювання економічного росту.

**Таблиця 3.3.- Стратегічні пріоритети інвестиційно-інноваційної модернізації галузей АПК**

Галузь	<b>Стратегічні пріоритети інвестиційно-інноваційної модернізації АПК</b>
<b>Рослинницька галузь</b>	Впровадження передових методів обробки ґрунту та управління посівами сільськогосподарських культур; спрямованість на органічне землеробство; новітня реорганізація систем сівозмін; удосконалення методів сільськогосподарської техніки; інвестиційно-інноваційна оновлення та розвиток елеваторних систем; запровадження системи безвідходного виробництва у рослинництві; селекція та розведення нових сортів сільськогосподарських рослин; використання перспективного насіння та матеріалів для посадки; впровадження точного землеробства.
<b>Тваринницька галузь</b>	Автоматизація операцій у сільському господарстві (догляд за тваринами, утримання тваринницьких приміщень); створення комфортних умов для утримання сільськогосподарських тварин; застосування науково обґрунтованих та безпечних раціонів для годівлі тварин; автоматизований моніторинг якості та безпеки виробничих процесів; розвиток селекційної роботи та виведення нових порід тварин; оновлення медичних протоколів у ветеринарному нагляді та контролі; інноваційна модернізація місць забою.
<b>Переробна галузь</b>	Розвиток та оновлення інфраструктури для логістики у сільському господарстві; створення та впровадження передового технологічного обладнання для обробки сільськогосподарської сировини; модернізація складських можливостей; впровадження інноваційних методів обробки продукції; створення та розвиток регіональних кооперативів з інтегрованою структурою; підтримка взаємозв'язків між суб'єктами у сільському господарстві; виконання міжнародних стандартів у маркуванні, сертифікації та упаковці сільськогосподарської продукції та харчових товарів.

Виникає необхідність перегляду та оновлення підходів до забезпечення бюджетної підтримки процесів інноваційної модернізації аграрного сектора. Цей

процес має включати не лише збільшення фінансування, але й перехід до системного виділення коштів шляхом конкурсного відбору проектів. Такий підхід допоможе мінімізувати ризики корупційних впливів та забезпечить ефективність використання бюджетних ресурсів для підтримки перспективних інноваційних стартапів.

Також, необхідно переглянути існуючі стратегії програм інвестиційно-інноваційної модернізації аграрного сектора та активізувати соціально-економічний розвиток сільських територій. Це вимагає чітко визначених програмних цілей, шляхів фінансування, а також оцінки й коригування ефективності на всіх етапах реалізації.

Для підвищення ефективності цих програм необхідно також розглянути можливості державно-приватного партнерства для розвитку соціально-економічної інфраструктури сільських територій, покращення логістики бізнес-процесів та комунікацій між учасниками аграрного сектора, а також мобілізації ресурсів для реалізації інвестиційно-інноваційних проектів.

## Висновки та пропозиції

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано підходи до вирішення важливої науково-прикладної проблеми – обґрунтування теоретико-методичних засад оцінювання та оптимізації ресурсного потенціалу АПК Львівської області. За результатами дослідження сформульовано висновки теоретико-методичного та прикладного спрямування.

Доведено, що оптимальне використання ресурсного потенціалу в умовах ринкової трансформації економіки є базовим елементом ефективності функціонування підприємств АПК та умовою їх конкурентоздатності в динамічному підприємницькому середовищі, що визначає актуальність дослідження.

У процесі узагальнення існуючого наукового доробку, об'єктом якого є формування ресурсного потенціалу підприємств АПК Львівської області, встановлено, що дана проблема є об'єктом міждисциплінарних досліджень, оскільки характеризується складністю компонентної будови, що постійно удосконалюється в умовах інноваційно-інформаційної моделі економіки завдяки таким складовим як інновації, ефективно організація, сталий розвиток тощо. Їх залучення у виробничий процес є умовою ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств та їх конкурентоспроможності.

Оцінюючи економічні результати аграрних підприємств за 2020-2022 рр., зазначено, що використання землі та підвищення земельного потенціалу є вирішальною умовою розвитку сільського господарства як на державному, так і на регіональному рівнях. Загальна площа сільськогосподарських угідь Львівської області станом на 01.01.2022 р., становила 1241,5 тис. га, з яких 772,6 тис. га або 61,2% – рілля. Землі сільськогосподарського призначення мають велику цінність для районів Львівської області, забезпечують виробничу базу ведення сільського господарства і покращують економічну стійкість області. Тому раціональне використання земельних ресурсів, підвищення земельно-ресурсного потенціалу та удосконалення системи управління ресурсним потенціалом

сільськогосподарських підприємств сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємств і розвитку галузі загалом.

Сектор сільськогосподарської діяльності представляє собою значний сегмент економіки Львівської області. У 2021 році виробники сільськогосподарської продукції згенерували обсяг виробництва на суму 25,8 млрд гривень (у постійних цінах 2016 року), що на 1,8 млрд гривень більше, ніж у 2020 році, або на 7,5%. У 2022 році обсяг виробництва склав 26,7 млрд гривень (у постійних цінах 2016 року). Населення, що проживає у сільських районах і складає 39% загальної кількості населення області, забезпечує 45,2% виробництва сільськогосподарської продукції, тоді як сільськогосподарські підприємства забезпечують 54,8% обсягу виробництва.

У 2022 році порівняно з 2021 роком фінансові результати до оподаткування підприємств сільського, лісового та рибного господарства збільшилися на 19%. Це пов'язано, зокрема, з підвищенням цін на сільськогосподарську продукцію на світових ринках. Часта підприємств, які отримали прибуток, у 2022 році порівняно з 2021 роком збільшилася на 20,4%, частка підприємств, які отримали збиток, збільшилася на 21,5%. Це пов'язано, зокрема, з тим, що в умовах воєнного стану деякі підприємства були змушені зупинити свою діяльність або скоротити обсяги виробництва. Необоротні активи підприємств сільського, лісового та рибного господарства збільшилися на 14,5%.

Рівень рентабельності діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства збільшився на 0,9 відсоткових пункти. У 2022 році, незважаючи на складні умови, фінансові результати діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства Львівщини залишилися стабільним або навіть збільшилися. Це свідчить про стійкість галузі та її важливе значення для економіки країни.

Проведений аналіз оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва дає підстави стверджувати про наявність значних невикористаних резервів збільшення виробництва продукції,

підвищення її якості та зниження собівартості. Встановлено, що підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу АПК можливе на основі науково-обґрунтованого та цілеспрямованого дослідження як складових ресурсного потенціалу, так і умов їх функціонування, враховуючи те, що саме аграрний сектор є основною галуззю для більшості районів Львівщини, одним із стратегічних пріоритетів національної економіки в сучасних умовах

За результатами комбінованого використання компонентів ресурсного потенціалу побудовано та обґрунтовано набір регресійних моделей лінійного програмування. Встановлено, що побудовані лінійні моделі є адекватними реальній дійсності, мають високий ступінь апроксимації. Обґрунтовані регресійні моделі лінійного програмування дали змогу спрогнозувати динаміку основних параметрів використання ресурсного потенціалу досліджуваних сільськогосподарських підприємств Львівської області та спроектувати на їх основі альтернативні траєкторії зміни чистого прибутку в середньостроковому періоді. Результати дослідження свідчать, що при розвитку підприємницької діяльності в аграрному секторі кожне нове підприємство може призвести до збільшення обсягу продукції на 199 тис. грн. Зменшення зайнятості у сільському господарстві на кожну тисячу осіб може збільшити виробництво продукції рослинництва на 132 тис. грн, що свідчить про інтенсифікацію господарської діяльності.

Обґрунтовані стратегічні напрямки оптимізації використання ресурсного потенціалу досліджуваних підприємств АПК базуються на виявлених ключових напрямках їхньої діяльності, а саме: фінансова діяльність підприємств; управління коштами в розрахунках; управління матеріально-технічною базою; управління організаційною структурою.

Розглядаючи місце країни у Глобальному індексі продовольчої безпеки, виявлено необхідність переорієнтації стратегічних аспектів аграрного сектора економіки. Особливу увагу слід приділити покращенню доступності продуктів харчування, зростанню їх якості та безпеки.

Безперервний науково-технічний прогрес та його постійна інтеграція в практику господарювання та посилення конкурентної боротьби на світових аграрних ринках належно вимагають реалізації системних заходів для покращення інвестиційно-інноваційного забезпечення АПК. За даних умов виникає необхідність перегляду та оновлення підходів до забезпечення бюджетної підтримки процесів інноваційної модернізації аграрного сектора. Цей процес має включати не лише збільшення фінансування, але й перехід до системного виділення коштів шляхом конкурсного відбору проектів. Такий підхід забезпечить ефективність використання бюджетних ресурсів для підтримки перспективних інноваційних стартапів.



### Список використаної літератури

1. Абрамович, І. А. Теоретичні основи та форми прояву аграрного бізнесу[Електронний ресурс] Режим доступу: [irbis-nbuv.gov.ua](http://irbis-nbuv.gov.ua) > [cgibin](#) > [irbis\\_nbuv](#) > [cgiirbis\\_64](#)
2. Ареф`єва О., Коренков О. Методичний підхід до визначення резервів загального потенціалу розвитку підприємства та управління ним Економіст. 2003. № 9. с. 45-47.
3. Балацький О.Ф. Економічний потенціал підприємства: навчальний посібник За заг. ред. проф. О.Ф. Балацького, проф. О.М. Теліженка. Суми: Університетська книга. 2014 . 724 с
4. Бачевський Б. Є., Заблодська І. В., Решетняк О. О. Потенціал і розвиток підприємства: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури. 2009. 400 с.
5. В області підбили підсумки роботи аграрного сектору Львівщини та назвали пріоритети на 2022 рік Режим доступу: <https://old.loda.gov.ua/news?id=64542>
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. К. Ірпінь: ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
7. Власюк Н.І. Використання економіко-математичних методів для оцінки фіскального потенціалу доходів місцевого самоврядування. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. №21.10. с. 309-311.
8. Горшков М. А. Управлінський зміст ресурсного потенціалу аграрного сектору. *Вісник Хмельницького національного університету*. (Економічні науки). Том 2. 2013. № 4.
9. Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 3 / відп. ред. С.В. Мочерний. К.: Видавничий центр «Академія». 2002. 952 с.].
10. Зеленська М.О. Ефективність управління потенціалом підприємства. Економіка та держава. 2011. № 9. с. 80-82
11. Зубков С.О. Показники оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу підприємства торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2014. Вип. 1. С. 147-158.

- 12.Ілляшенко, С.М. Інформаційний потенціал підприємства. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2004. №9(68). С. 11- 18.
- 13.Калюжна Н.Г. Потенціал системи управління підприємством: методологія, оцінювання та моделювання: монографія. Луганськ: СПД Резніков В.С. 2013 . 543 с.
- 14.Кучер Г. Фінансовий потенціал економічного розвитку: теоретичний аспект. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2014. № 4. С. 92-105.
- 15.Лепьохіна О. В. Фінансова та економічна взаємозалежність потенціалу підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 7. С.127- 136
- 16.Маслак О.І. Особливості оцінювання фінансового потенціалу промислового підприємства. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. 2012. №6 (77). с. 124-129
- 17.Маслак О.І., Квятковська Л.А., Безручко О.О. Особливості формування економічного потенціалу в умовах циклічних коливань. Актуальні проблеми економіки. 2012. №9. с. 36-45.
- 18.Мікловда В. П., Пітюлич М. М. , Мешко В. В. . Електроенергетичний комплекс Карпатського регіону: фінансово-економічний аспект: монографія. Ужгород: ФОП Бреза А.Е. 2012. 152 с.
- 19.Міценко Н.Г., Кумечко О.І. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, структура, стратегія використання. Науковий вісник НЛТУ України. № 20.9. 2010. с. 193-198.
- 20.Нижник В.М. Управління підприємством: організаційно-економічний аспект: монографія. За ред. д-ра екон. наук, проф. В.М. Нижник, доц. М.В. Ніколайчука. Хмельницький: ХНУ. 2010. 389 с.
- 21.Отенко І.П. Стратегічні пріоритети підприємства. Монографія. Харків: Вид. ХНЕУ. 2008. 180 с.
- 22.Олійник Я.Б., Шищенко П.Г., Гавриленко О.П. Основи екології: підручник. К. : Знання, 2012. 558 с

23. Потенціал підприємства: формування, управління та розвиток: Колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Прохорової В.В. Харків: видавництво «НТМТ». 2013. 320 с
24. Пріоритети розвитку переробки сільськогосподарської продукції в умовах потенційних загроз блокування українських портів. Режим доступу: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-09/agropererobka\\_pdf.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-09/agropererobka_pdf.pdf).
25. Пархомиць М.К., Уніят Л.М. Доходи галузей тваринництва та шляхи їх збільшення у аграрних підприємствах регіону. Вісник ТНЕУ: науковий журнал. № 1 (січень-березень). 2014. С. 49–62
26. Свіргун О.М., Соколовська В.В. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні аспекти. URL: [http://www.rusnauka.com/17\\_AND\\_2010/Economics/69284.doc.htm](http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/69284.doc.htm)
27. Сак Т.В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. *Інноваційна економіка*. № 6. 2013. С. 336–340
28. Ситник Н. С. Особливості розвитку матеріально-технічного потенціалу сфери товарного обігу. URL: [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbu/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/Tiru\\_2013\\_36\\_21.pdf](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tiru_2013_36_21.pdf)
29. Сіменко І.В., Романюк М.К. Сутність та основні складові управлінського потенціалу суб'єкта господарювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №8. с. 209-218.
30. Урба С. І. Експортний потенціал аграрного сектора економіки України в умовах посилення глобалізаційних процесів. Перспективи розвитку національної економіки в умовах посилення глобалізаційних процесів: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 15 травня 2015 р.) За ред. Р. В. Михайлишин; 549 відповід. за вип. Ю. Ф. Пачковський, О. Є. Сухай. Львів : СПОЛОМ, 2015. С.185–189. – (0,29 д.а.).

31. Урба С. І. Інвестиційна привабливість аграрного сектора у контексті забезпечення продовольчої безпеки України. Розвиток національної економіки України: нові реалії та можливості в умовах євроінтеграції: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 28 жовтня 2016 р.). Запоріжжя : КПУ, 2016. С. 48-51. – (0,22 д.а.).
32. Урба С. І. Методики оцінювання продовольчої безпеки в умовах глобалізації. Сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин та економікополітичного процесу: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 5-6 жовтня 2018 р.) / за заг. ред. : М. М. Палінчак, В. П. Приходько, А. Krynski. Ужгород: Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 59–63. – (0,29 д.а.).
33. Урба С. І. Роль аграрного сектора у забезпеченні економічної безпеки держави. Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку в умовах інституційних перетворень глобального середовища: матеріали VIII Міжнар. 550 наук.-практ. конф. (Одеса, 28–29 вересня 2018 р.). Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2018. С. 176–179. – (0,19 д.а.).
34. Урба С. І. Сутність та особливості продовольчої конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 25–26 січня 2013 р.). Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2013. С. 123–124. – (0,16 д.а.).
35. Урба С. І. Сучасні методи моделювання бізнес-процесів підприємства. Проблеми становлення інформаційної економіки в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 23–25 жовтня 2014 р.). Львів : Ліга-Прес, 2014. С.216–219. – (0,23 д.а.).
36. Урба С. Роль та значення аграрного сектора у забезпеченні економічної безпеки України. Психологія бізнесу та управління: виклики сьогодення: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 16–17 березня 2018 р.) / за ред. В. П. Мельник; відповід. за вип. Н. І. Жигайло, М. О. Кохан, Ю. В. Максимець. Львів : СПОЛОМ, 2018. С. 206–208. – (0,17 д.а.).

37. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. К.: КНЕУ. 2004. 316 с
38. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. К.: КНЕУ. 2004. 316 с.
39. Христенко Л.М. Особливості ресурсного забезпечення діяльності підприємства. Економіка і регіон. 2015. № 6. С. 115-119.
40. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ. 2004. 699 с.
41. Bakushevych, I., Goshchynska, D., Martyniak, I. (2019) Decentralization and Innovative Entrepreneurial Ecosystem development for the EU-Ukraine Cross-border Cooperation. The Balanced Development of National Economy Under the Conditions of Modern World Transformation. Monograph. Daugavpils, 2019. pp.139-152.